БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үзүлелеттингеН

ШЫН

1961 ч. МАЙ 14 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 113 (4903).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 2 көп.

Грузияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединге Грузин Совет Социалистиг Республиканың Дээди Совединиң Президиумунга Грузин ССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге

Совет эрге-чагырганың болгаш Грузияның Коммунистиг партиязының тургустунганының 40 чыл болганының алдарлыг хүнү-биле Грузияның ажылчыннарына, колхозчуларына, бүгү ажылчы чоннарына Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, Совет Социалистиг Республиканың Эвилелиниң Дээди Совединиң Президиуму ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели байыр, мендини изин-биле-ле чедирип тур.

Грузияның Коммунистиг партиязы—Ленинниң улуг партиязының эн хоочун дайынчы отрядтарының бирээзи. Ооң төөгүзү—Совет Эвилелиниң алдарлыг Коммунистиг партиязының төөгүзүнүң үзүлбес тудуш кезээ. Грузияның Коммунистиг партиязының тургустунганы—грузин улустың амыдыралында политиктиг улуг үжүрлүзалыг болуушкун болган. Ленинчи Төп Комитединиң удуртулгазы-биле Грузияның Коммунистиг партиязы социал болгаш национал хосталыышкын дээш, а Совет эрге-чагырганың тургустунганының соонда—чаа, социалистиг амыдыралды тургузары-дээш, республиканың экономиказын болгаш культуразын чечектелдирер дээш ажылчы чоннарның демиселин баштаан.

Дөрт он чылдарның дургузунда Грузияның ажылчы чоннары Закавказьениң өске улустары-биле эп-найыралдыг чораан, бистиң чуртувустуң бүгү улустары-биле кады ниитилелди коммунистиг ёзуга чаартырының сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлеп турарлар. Адаччыгтың Улуг дайынының кадыг-берге чылдарында олар, бүгү-ле совет кижилер-биле бир дөмей, социалистиг Төрээн чуртка. Коммунистиг партияга кызыгаар чок бердингенин, улустарның ленинчи найыралынга шынчызын көргүскеннер, фашистиг ажелекчилерни бистиң чуртувустуң ашкан төөгүлүг тиилелгезинге төлептиг салыышкынын киргеннер.

Грузин улус бодунуң салым-чолунга үндезин эргилде болган демиселдің болгаш күш-ажылдың алдарлыг дөртен чылының түннелдерин ам дүрүм ёзугаар чоргаарал-биле үндүрүп турар. Ол чылдарның дургузунда Грузия күүлүг үлетүрлүг, хөй адырларлыг көдээ ажыл-агыйлыг, бедик хөгжөөн социалистиг культуралыг республика болу берген. Үлетүрүнүң ниити продукциязының хемчээли 1913 чыл-биле деңнээрге дөртен катап өскен. Революция мурнундагы Россияның бүгү электростанцияларының ажылдап кылып турганындан дыка хөй электроэнергия республикада ажылдап кылдыып турар. Социалистиг Грузияда үлетүрүнүң металлургия, машина тудуушкуну, даг-руда, электротехникти, химия болгаш өске-даа адырлары тургустунган болгаш бедик-биле хөгжөөн. Сөөлгү чылдарда чедип алдынган чугула чедиишкиннериң бирээзи болза Карадаг — Тбилиси аразының газ дамчыдыга хоолайының болгаш Грузин ССР-ниң Эртемнер академиязының атомнуг реактоунуң тудуушкуну болган.

Совет эрге-чагырганың чылдарының дургузунда республиканың көдээ ажыл-агыйынга кайгамчык улуг, өөрүшкүлүг өскерлиишкиннер болгулаан. Коллективизацияның тиилелгези грузин көдээниң хевир шинчизин таныттынмас кылдыр өскерткен. Колхоз тургузуу тараачыннарга аас-кежиктиг амыдыралче орукту ажыдып берген. Республикада ам механизастаттынган социалистиг көдээ ажыл-агый тургустунган болгаш чедиишкиннинг көгжүп турар. СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлери-биле сорук кирген көдээниң ажыл-ишчилери көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң улам ыңайгы чайгылыш чок көдүрүүшкүнү дээш демиселиң турар.

Республиканың ажылчы чоннарының материалдыг чаагай байдалы үзүктел чок бедил, грузин улустуң национал хевирлиг, социалистиг утка-шынарлыг культуразы чечектелип турар. Республикада школаларының эртем-шинчилел албан черлериниң, клубтарының, библиотекаларының, музейлериниң, кинотеатрларының калбаа-биле нептерээн четкизи бар. Литература болгаш уран үүл улуг чедиишкиннерни чедип алган.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга республиканың ажылчы чоннарының чедиишкиннери болза Коммунистиг партиянын база Совет чазактың ленинчи национал политиказын боттандырганының, орус, украин, белорус болгаш Совет Эвилелиниң өскедаа улустарының үргүлүү дузаламчызының түннели болган. Бистиң чуртувустуң улустарының найыралдыг, чаңгыс эптиг өг-бүлезинге, Коммунистиг партиянын удуртулгазы-биле грузин улус партияның XX болгаш XXI съездилериниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, коммунистиг ниитилелди калбаа-биле тургузарынга чаа-чаа чедиишкиннер дээш шудургу демиселиң турар. Бүгү совет улус-биле кады Грузияның ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXII съездизин ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунда чаа-чаа чедиишкиннерлиг демдеглээр дээш аңаа улуг сорук киришкин болгаш көдүрлүүшкүн-биле белеткенин турарлар.

Грузияның ажылчы чоннары коммунистиг тургузуушкунуң улуг чаагай сорулгаларын чедиишкиннинг шиитпирлээри дээш демиселге күштерин болгаш энергиязын хайыралдавас дээрзинге быжыг бүзүрелин Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели илергейлеп тур. Коммунизм тургузуушкунунга, чеди чыл планының онаалгаларын күүседиринге, республиканың экономиказын болгаш культуразын улам ыңай чечектелдирери дээш демиселге салым-чаланныг грузин улустуң чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун күзеп тур бис.

Грузин Совет Социалистиг Республиканың 40 чыл ою делгерезин!

СЭКП-ниң дайынчы отряды—Грузияның Коммунистиг партиязы делгерезин!

Бистиң улуг Төрээн чуртувустуң күчүзүнүң болгаш чечектелиишкининиң тендиш дивес үндезини — Совет Эвилелиниң улустарының найыралы делгерезин!

Совет улусту коммунизмниң тиилелгезинче бүзүрелдиг аппар чоруур Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ. **ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ.** **ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.**

ГРУЗИН ЧЕРДЕ БАЙЫРЛАЛ

ТБИЛИСИ. (СЭТА). Грузия ССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Грузияның КП Төп Комитединиң байырлыг хуралын совет улустуң найыралының болгаш ажы-дүңмалышкы чоруунуң байырлалы деп адап болур.

Май 12-ниң эртенинде спорттуг улуг Ордузунга аңгы-аңгы хар-назылыг болгаш профессиялыг кижилер чыглып келген. Хүндүлүг олуттарда—хоочун большевиктер, Грузияга Совет эрге-чагырганы тургузары дээш демиселчилер, үлетүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның мурнакчылары, эртемниң, техниканың болгаш культураның сураглыг ажылдакчылары, Совет Армияның дайынчылары ында олурганнар.

Сценада—туктар аразында В. И. Ленинниң скульптуралыг портреди. Хуралды ажыдарының байырлыг минутазы-даа чоокшулаан. Зал хенертен шимээргей берген. СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрушевка, Грузияның КП ТК-ның Бирги секретары В. П. Мжаванадзеге, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Г. Д. Джавахишвилиге, Грузин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Г. С. Дзоценидзеге алдар кылдыр, эвилелдешкен республикаларның төлээлериниң баштынларына алдар кылдыр республиканың бүгү областының болгаш районларының ажылчы чоннарының 12 муң төлээлекчилери, залга олурганнар диңмиттиг адыш часкаашкы турган.

Байырлыг хуралды ажыкташ, **В. П. Мжаванадзе** Грузин ССР-ниң Компартиязының Төп Комитединиң, Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң мурнундан, коммунистерниң, ажылчыннарның, колхозчуларының, интеллигенциянын, республиканың бүгү ажылчы чоннарының мурнундан Грузин ССР-ниң чечектелиишкининиң болгаш хөгжүлдезинің дугайында улуг сагыш салыышкыны дээш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Ленинчи Төп Комитединге болгаш Н. С. Хрушев баштаан Совет чазакка чүректің ханызындан өөрүп четтиргениниң сөстерин илереткен. Ол ышкаш, республиканың коммунизм тургузуушкунунга көргүзүп турганы болгаш көргүзүп турары-даа акыдүмалышкы улуг дузаламчызы дээш бистиң Төрээн чуртувустуң бүгү улустарынга, баштайгы эллегде улуг орус улуска чүректің ханызындан өөрүп четтиргенин ол база илереткен.

СЭКП ТК-ның Президиумун Н. С. Хрушевту баштадыр хуралдың хүндүлүг Президиумунга сонгуур деп санал кирерге, залга диңмиттиг адыш часкаашкыны чаңгыланып үнген.

«Грузияга Совет эрге-чагырганы тургусканының болгаш Грузияның Коммунистиг партиязының үндезилеттингениниң 40 чыл болганы» деп илетхелди эш В. П. Мжаванадзе кылган.

Ооң соонда СЭКП Төп Комитединиң Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Н. С. Хрушев** байырлыг хуралга делгереңгей чүве чугаалаан болгаш ооң чугаазының үезинде диңмиттиг, үр адыш часкаашкыннары удаа-дараа ооруп турганнаан. Ооң чугаазын Совет Эвилелиниң бүгү-ле радиостанциялары дамчыдып турган. («**Грузияга Совет эрге-чагырганы тургусканының болгаш Грузияның Коммунистиг партиязының үндезилеттингениниң 40 чыл болганының дугайында» эш В. П. Мжаванадзениң илетхелиниң болгаш байырлыг хуралга эш Н. С. Хрущевтуң чугаазының допчулалын дараазында солунга парлаар).**

Акы-дүңма республикаларның төлээлериниң мооң адаанда удургукчулары ол байырлыг хуралга байыр чедирип, чүве чугаалаан: СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюрозунуң Даргазының оралакчызы **Г. И. Воронов**, Украинаның КП ТК-ның Бирги секретары **Н. В. Подгорный**, Белоруссияның КП ТК-ның секретары **М. П. Машеров**, Узбекистанның КП ТК-ның Бирги секретары **Ш. Р. Рашидов**, Казах ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **И. Ш. Шарипов**, Азербайджанның КП ТК-ның Бирги секретары **В. Ю. Ахундов**, Литваның КП ТК-ның секретары **И. А. Манюшис**, Молдав ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы **Г. Т. Афтенюк**, Латвияның Рига хооркомунун бирги секретары **В. А. Азан**, Кыргыс ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы **С. Б. Бегматова**, Таджикистанның КП ТК-ның Бирги секретары **Д. Р. Расулов**, Армениянын КП ТК-ның Бирги секретары **Я. Н. Заробян**, Туркменияның КП ТК-ның Бирги секретары **Б. О. Овезов**, Эстониянын КП ТК-ның Бирги секретары **И. Г. Кэбин**, Дагестанның СЭКП обкомунуң бирги секретары **А. Д. Даниялов**, Чечен-Ингуш АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы **И. А. Алмазов**, Кабардин-Балкар АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы **А. Н. Ахохов**, партияның Соңгу-Осетия обкомунуң бирги секретары **В. М. Агкацев**.

Оларның кижи бүрүзү Грузин республикага чечектелиишкинни чүректериниң ханызындан күзевишаан, ооң-биле найыралдың дугайын, ССРЭ-ниң бүгү улустары-биле найыралдың дугайын база чугаалаан.

Грузин болгаш орус дылдарның кырында шулук чогаалы-биле бижээн байырлыг сөстер чаңгыланып тургулаан. Ол болза аныяк ленинчилерниң болгаш аныяктарның байырлыг хуралдың киржиччилеринге, а оларны дамчыштыр бүгү грузин улуска байыр чедирип турары ол-дур. Грузияның ЛКСМ ТК-зының бирги секретары Э. А. Шеварднадзе республиканың аныяк ооллар, кыстарының мурнундан чүве чугаалаан. Грузин черниң кырынга коммунизмни тургузар талазы-биле Грузияның аныяктары боттарының адаларынга болгаш нелеринге, акыларынга болгаш угбаларынга улам-на идепкейлии-биле, улам-на күштүү-биле дузалап турар. Бо алдарлыг хүннерде бүгү республикага ажык комсомол хуралдары болгулаан.

СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң байырлыг чагааны байырлыг хуралдың киржиччилери улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алган.

Грузин улуска чүректің ханызындан байыр чедириишкиннери дээш өөрүп четтириишкинни илереткеш, Грузияның КП ТК-ның Бирги секретары В. П. Мжаванадзе хуралды хагдынган деп чарлаан. Совет Эвилелиниң Гимнизи чаңгыланып-ла үнген. Ооң дараазында Грузин ССР-ниң Гимнизин күүсеткен. Чыылганган партия гимнизи «Интернационалды» ырлап күүсеткеннер.

ЧААГАЙ ТАРААА ДЭЭШ ИДЕПКЕЙЛИГ ДЕМИСЕЖИИЛ

Мурнакчыларның дуржулгазын нептередир

УЛУГ-ХЕМНИҢ ШӨЛДЕРИНДЕ

ХОВУ ТУРЛАГЛАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА БОДАЛ

Часкы ховў ажылдарының темпизи сөөлгү хүннерде Улуг-Хем районнуң шөлдеринде элээн күштелген. Бо чылдың май 10-да район кол культура—кызыл-тас тарылгазының планын күүседипкен. Ам чинге-таралның чажылдазы эгелээн. Кукуруза шөлдерин тарып олуртурунга белеткелдиң сөөлгү ажылдары чоруп турар.

Бо хайныышкыныг хүннерниң үезинде районнуң шөлдеринге чоруурга тараажыларның күжениишкинниг күш-ажылы, тарылганы дүргеп доозарынга оларның улуг сонуургалдыг болгаш чүткүлдүг чоруу, ооң-биле кады часкы хову ажылдарын организастап турарында, масса-политиктиг ажылда четпестер база көстүп турар.

ТЕРЕЗИН ХОВУЗУНДА

Терезин ховузу—«Найырал» совхозтуң тараалан шөлдериниң бирээзи. Ында совхозтуң Кара-Тал участогунуң хову бригадаларының бирээзи туруп турар. Ук бригаданың бүгү тарылгазының шөлү планда көрдүнгени-биле 4918 гектар болуп турар. 1700 гектар шөлге кол культура—кызыл-тас тарыыр планын бригада 20 гектар ажырган. 300 гектар шөлге кукуруза олуртур. Ооң 200 гектарын суггаттыг черге олуртур. Ол шөлде 1200 тонна өдекти төккен. Суггат чок черге олуртур 100 га кукуруза шөлүнге 400 тонна өдекти төккен. Хөрзүнүң чымчадыр сорулга-биле андазынның хөрзүн андарар калбаан ап каапкан черни чардырган. Оны чурттун сураглыг эртемден-практиги С. Мальцевтиң дуржулгазын ол ёзугаар кылганы ол.

Терезин ховузунга бугаларны алгыдыр аштап казар ажылды база чорудуп турар. Ооң түннелинде 400 гектар ажыг чер немей суггартынар апаар.

Хову турлаанда столовая бар. Механизаторларның аъш-чем талазыбиле хандырылгазы эки. Ынчалза-даа хову турлагларында механизаторларның турар оран-суурун белеткээни бистиң чораан черлеривисте бир дөмей чөгенчиг байдалда. Бо дугайын адыанга тускай чугаалаар бис.

Хову турлааның ажыл-ишчилери, апрель 10-дан эгелеп ажылдаза-даа, чүгле ийи катап кино көрген. Шагаан-Арыгның культура бажыңының бөт-тывынгыр уран үүл белгүмүнүң киржиччилери хүндүс ажыл шагының үезинде шала-була концерт көргүскеш барган. Ажылдап турган чамдык механизаторлар хүзеп турза-даа, ук концертти көөр арга чок болганына хомудап чугааладылар.

Турлагда хана солунун үндүрбейн турар. Агитхуудусту апрель 28-тен соңгаар үнүрбээн. Механизаторлар солун албайн турар.

ЧӨПТҮГ НЕГЕЛДЕЛЕР

Дараазында «УТКА 25 чылы» совхозтуң Ак-Туруг салбырының Улуг-Ховуда бригадазына келдивис. Мында чаштырылга эгелээ-ле чүгле ийи хонган, механизаторларның чамдыызы бригаданың Кара-Сугда участогунче чорупкан болду. Улуг-Ховуда ажылы көзүлдүр-ле багай организастап турар.

— Бо участокка шөлдерни үрезин чаштырарынга белен кылдыр белеткеп алган турувуста бистерни чери шуут ажылдап кылдынмаан Кара-Суг участогунче чоруткан. Аңаа чеде бааривиске бисти бээр катап чорудупкан. Ол аразында 2 хүн ыңайбээр көжеривиске, бир хүн—септелгеге үнду—деп чолаачы Ю. Щитнев бадыткады.

Бригадир Дыртый-оол чаштырылга үезинде Улуг-Ховуга көзүлбээн. Учётчик үш хүн келбээн. Директор эш Стихарев бригадага чүгле чаңгыс катап көзүлген.

Бир эвес маңаа ажылды эки башкарып турган чүве болза чажылда мынчага чедир орайтавас турган ийик деп механизаторлар бир эңсеткил-биле бадыткалылар.

Столоваяны Кара-Суг ховузунче көжүрүп аппарган. Мында, Улуг-Ховуда повар кижи чок, механизаторлар чемин боттары кылып турар. Олар март айның шалынын-даа, оода аванс-даа албаан болдулар.

Бо бригаданың тарылгазының шөлү 2800 га. Тараа культуралары тарыыр шөлдерни ажылдап кылгаш, үрезин чажарынга белеткээн. 353 гектар кукурузаны кур черлерге тарыыр. Шөлдерге өдек төгер талазы-биле ажыл шуут чоруттунмаан. Кукуруза тарыыр шөлдерни андарып, удур белеткээш, олуртулганы кады чорудар ужурга таварышкан.

Бо хову турлаанда агитхуудусту шуут үнүрбээн.

КАРАК АЖЫТТААШКЫННЫҢ УРЖУКТАРЫ

Чер андарылгазының-даа, үрезин чаштырылгазының-даа үезинде тракторист кижиге эң күзенчиг чүве—ооң тракторунуң үрелиишкин чок ажылдаары ол болгай. «Улуг-Хая» совхозтуң Көк-Чыраа салбырының Баян-Кол бригадазынга Шагаан-Арыг СТС тракторлар септелгезин харыысалга чок кылып, техника септелгезинге карак ажыттаашкынны болдурганы кандыг уржуктарга чедирип турарын чугаалаар херек.

Бо чылдың апрель 11-де тракторист Серенгин Болат-оол хову турлаанга тракторунуң үредген кезиин септеп тура хүнээн. Эш Болат-оолга дужа бергеш:

—Тракторуңар чүгле бөгүн үрели бергени ол бе?—деп айтырдывыс.

—Ала часты чазалы үрелип келген «бачыттыг» трактор бо. Чүгле мен безин 8—9 удаа мындыг байдалга таварыштым. А мээн эжим Николай Сивин та чеже удаа септеп-селээн кижи!—деп, эш Болат-оол шугулдап харыылады.

Шынап-ла, бо «ДТ-54» деп тракторнуң үрелбес-ле чери чок: болганчок-ла чүүк угбастап туруп бээр, азы илчирбеан үстүн чаштай бээр.

Удаа-дараа үрелиишкиннерге, ынчангаш ажылга саатты чорук-тарга чүгле бо трактор эвес, харын бригаданың эргезинде өске-даа тракторлар бо-ла таваржы бергилээн турарының фактылары эйзээш эвес. Чижээ, тракторист Д. Монгуштуң «ДТ-54» деп тракторунуң муфта кожулдазының өзээнге «НАТИ» деп өске тракторнуң өзээн эптеп каанындан ол трактор үргүлчү үрелип, харын ооң кызар дисказы чарлып, ажылга улуг саадаашкынны ужураштырып келген. Ол ышкаш У. Түлүштүң «ДТ-54» деп тракторунуң септелгези мырынай аргажок болганындан ам дөрт удаа үрелиишкинге таварышкан. Дөрт удаагы септелгениң чүгле чаңгызы безин алды ажыл хүннерин ажыл барган. Тракторларның септелгезинин мындыг багай болганын чугаалавышаан, чаштырар болгаш өске-даа көдээ ажылагый техниказының септелгезинин база-ла өөне кошкан, ажылга шыдажыр аргажок доткар-моондактыг болуп турар.

Часкы тарылганы чорударының хуусаалары бо бригадада үзүлген. Маңаа күзенчиг өвес рольду тракторларның болгаш өске-даа механизмнерниң үргүлчү үрелиишкини ойнааны чугаажок. Ындыг болганда тракторларны болгаш көдээ ажылагый техниказының септелгезин дыка шынар чок кылып, маңаа карак-ажыттаашкынны болдурганының ужун Шагаан-Арыг СТС-тиң машина-техниктиг мастерскаязының ажылдакчылары, ылаңгыя кол механик И. Бондырев, СТС-тиң директору Поголдин харыылаар ужурлуг.

Бистиң чораанывыс үш бригадаларның хову турлагларында хөй-хөй механизаторлар база ажылчыннар тар, чылыгаттынмаан, болурчогууру-биле дериттинмээн бажыңнарда чурттап турарлар. Ол турлагларда столоваяларның арыг-шевер дээрге дендин багай байдалда. Ол ышкаш оларда чаңгыс-даа чүнар бажын чок. Баракларда нарылар кырынга ховуга ажылдап турган кижилер боттарының ажылдаарда кедип турган хептери-биле ол-ла олар удуп хонар. Ак чоорганнар, арыг, аржылдар дугайында чугаа турбас: чүнар бажын чок болганындан ол негелденің хандыртынмазы билдингир. Ынчангаш хову турлагларының дугайында чамдык бодалды маңаа чугаалаары артык өвес болур ийик.

Хову ажылдарынга хөй күш-ажыл негеттинер болган ужурунда аңаа механизаторлар-даа, ажылчыннар-даа эртен кончуг эртеден орай дүнеге чедир, харын дүнекги эдлчегде-даа ажылдап турарлар болгай. Ындыг төлээде кижилерге культурлуг болгаш ажыктыг дыштанылганы тургузуп бээри эргежок чугула. Ынчангаш часкы хову ажылдарының төөгү болур хову турлагларына турталга барактарын, столоваяларны чогуур негелделер ёзугаар дериприн, ол ышкаш турлагларга чүнар бажыннарны ыяавыла ажылдаткан турарын чедип алырын Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая», «Найырал» совхозтарының дирекциялары амыдыралга боттандырарын бодаар үе келген.

Д. БЕГЗИ,
А. БЕГЗИ,
«Шынның» тускай корреспондентилери.

Алтай край. Рубцов районнуң «Советтер чуртуу» колхозта коммунистиг күш-ажылдың мурнакчы комплексилиг бригадазын А. А. Беккер удуртуп турар. Сөөлгү дөрт чылдарда ол бригадага тараанның ортумак дүжүдү гектардан 23 центнер ашкан.

Чурукта: колхозтуң шөлүнде—А. Беккер (ортузунда), тракторжу А. Шпильман болгаш учетчик П. Дьячков олар.

СЭТА-ның фотохрониказы.

СЭКП-НИҢ ТӨЛЭЭЛЕРИ ЧЕХОСЛОВАКИЯНЫҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ 40 ЧЫЛ ОЮНУҢ БАЙЫРЛАЛЫНДА ЧЕДЕ БЕРГЕН

ПРАГА. (СЭТА). Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң чалааның ёзугаар ЧКП-ниң 40 чыл оюнуң байырлалынга киржири-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ТК-ның Президиум кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневке баштаткан төлээлери май 12-де Чехословак Социалистиг Республикада чеде берген.

Праганың кол вокзалынга СЭКП-ниң төлээлерин ЧКП ТК-ның бирги секретары, ЧССР-ниң президентизи Антонин Новотный, ЧССР-ниң партия, күрүне болгаш хөй-ниити ажылдакчылары утткуп алганнар.

ЧҮҮЛДҮГЗҮНҮП ТУР БИС

Ниитилелге ажыктыг күш-ажылдан ойталаар болгаш ниитилелге удур маңгыс ёзу-биле амыдырап чоруур кижилер-биле демиселди күштелдирер дугайында РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1961 чылдың май 4-теги Чарлыын «Тыва тудуг» трезинин № 3 участогунуң каттышкан бригадазының ажылчыннары танышкан.

Коммунистиг күш-ажылдың кижилери бистер ол Чарлыкты сеткилдин ханызындан деткип, чүүлдүгзүүнүп тур бис. Ол Чарлык бисти улам-на бедик будурукчулуг күш-ажылче хейаът киирип, ажыктыг күш-ажыл кылбас, маңгыс амыдыралдыг кижилерге удур демиселче бисти кыйгырып турар. Ынчангаш тоянчыларны, чилбилерни, маңгыстарны боттарывыстың могаг чок, шынчы күш-ажылывыс-биле согар бис, төөгүлүг чеди чылдың үшкү чылының онаалдаларын хуусаа бетинде долдур болгаш ажыр күүседип, Төрээн Коммунистиг партиявыстың XXII съездизинге чаа-чаа чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш, улам-на организастыг, бедик будурукчулуг ажылдаар бис.

С. САНДАН.
«Тыва тудуг» трезинин дашчызы.

Депутат—чоннуң айбычызы

Советтің депутадын бисте—чоннуң айбычызы деп шын адап турар. Ол дээрге, эрге-чагырганың дээди органынга сонгуттурган боттарының төлээлекчизинге чоннуң бедик үнелели, улуг идегели. Бо идегелге төлептиг болурда, ону херек кырынга шынзыктырарда, депутат ажылчы чоннарның чөптүг негелделерин, оларның эрге-ажыктарын ханызыбиле билир, оларны бүрүү-биле хандырары дээш, могаг чок демиселжир; айтырыг, ажыл-херек бүрүзүн күрүне ёзузу-биле көрүп, шиитпирлээр, күрүненің эрге-ажыктарын ханы билир болгаш камгалаар ужурлуг деп, Коммунистиг партия өөредип турар.

Бистиң социалистиг Төрээн чуртувус чаа, улуг көдүрлүүшкүнде турып турар. Совет кижилер коммунистиг тургузуушкуннуң тиилелгелиг түгүнүн адаанга улам-на сырый каттышкаш, партияның ам болур XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш, бүдүрүлгелерде, тудуларда, колхозларда, совхозларда, күрүне албан черлеринде—кайда-даа кайгамчыктыг күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турар. Төрээн чурт улам чечектелип, ооң күчүлүг бүдүрукчу күштери өзүп, совет улустуң чаагай байдалы кажангызындан-даа артык бедип турар. Ынчаарга чедиишкиннер улуг болган тудум-на чер-чер Советтериниң, оларның депутаттарының мурнунда салдынып турар сорулгалар улам-на улуг болгаш оларга негелделер улам-на бедик болур.

Чер-чер Советтери көдээ ажылагыйны, улус өөредилгезин, кадык камгалалын, культура-чырыдыышкынның, урулларның албан черлериниң, үлетүр, тудуг, транспорт болгаш коммунал ажыл-агый черлериниң ажылын удуртур, чаагайжыдылганы болгаш ногаанчыдылганы организастаар, садыгның болгаш хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын, чоннуң өске-даа культура-амыдырал хандырылгазын эки-жидеринге бүгү-ле таарымчалыг байдалдарны тургузар хүлээлгелиг. Ындыгның төлээзинде чер-чер Советтери, оларның күүскомнары улам-на инициативчи, чогаадыкчы болгаш тода өки ажылдаан турар ужурлуг деп, партия негеп турар. Бо негелдени ылаптыг күүседирде, бүгү депутаттарның Советтерге идепкейлиг ажылдаары негеттинер.

Бистиң областың чер-чер Советтериниң хөй-хөй депутаттары сонгукчуларның идегелинге төлептиг болуп, чонга шынчы бараан болуп турарлар. Область Совединиң депутаттары: хойжу С. Бөрзек, колхоз даргазы А. Шаалы, ажылчын-пимокат К. Хүрек-Бен, Кызыл хоорай Совединиң депутаттары: эртем ажылдакчызы Ю. Аранчын, даараныкчы К. Бапый, Барыын-Хемчик район Совединиң депутады садыгжы М. Ооржак болгаш чоннуң оон-даа өске оп-он шаа сонгуттурганнары боттарының будурулге, чогаадыкчы ажыл-чорудулгазынга мурнакчылар болбушаан, харын депутат—күрүне ажылдакчызы ажыл-чорудулгазын база шынчы күүседип, улус чоннуң, күрүненің эрге-ажыктарынга улуг үре-түннелдиг ажылдап турарлар. Олар боттарының сонгукчуларының ортузунга улуг организакчы ажылдарны чорудуп, ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң сорулгаларын чедиишкинниг күүседирде хамаарышкан Советтеринге болгаш оларының күүскомнарына улуг дузаны көргүзүп турарлар.

СЭКП ТК-ның январь Пленумунга көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының зоналар аайы-биле болган чөвүлел хуралдарына Н. С. Хрущевтуң чугаалары көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларын хөгжүдериниң улуг чаагай программазын салган. Партия болгаш чазактың ажылдап кылганы ол чугула хемчеглерни амыдыралга боттандырар херекке чер-чер Советтериниң, оларның депутаттарының ролю деңнел чок улуг. Ол төөгүлүг документилерни чоңга калбаа-биле тайылбырлап таныштырары, өөредири, мурнакчыларның дуржулгазын нептередири, көдээ ажылагыйны дүрген хөгжүдерин моондактап турар четпестерни илередири болгаш оларны чайладыр хемчеглерни алыры чер-чер Советтериниң, оларның депутат бүрүзүнүң чугула хүлээлгези. Советтер колхозларны, совхозларны улам-на тодаргай удуртур, оларның экономиказынче улам-на хаңылап кирер, а депутат бүрүзү оларның бүдүрүлгелериниң аңзы-бүрү участокторларынга ыңыглаттынган түлер болгаш бөгүг оргеченчиги ажылды чорудуп, чоннуң күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүн, чогаадыкчы инициативазын удуртуп баштаар ужурлуг.

Депутат—чоннуң айбычызы. Ооң ажыл-чорудулгазы хөй талалыг болгаш нарын. Депутат бодунуң сонгулда округунга доктаамал барып, сонгукчулары-биле ужуражыышкынарны кылып, оларны хүлээп ап, билдириишкин, негелделерин көрүп шиитпирлээр, Советтің сессиязынга олуржуп, ооң ажылынга идепкейлиг киржир, база доктаамал комиссияларга ажылдаар, сонгукчуларга отчёттарын бээр—Советтің депутадының хүлээлгелери мындыг. Депутаттың ажыл-чорудулгазының бо бүгү хевирлери шупту улуг политиктиг ужур-дузалыг. Оларда күрүне эргечагырганың ёзулуг улусчу демократизми, депутаттарның массаларбиле сырый харылзаалары тодаргай илергейлеттинип турар ужурлуг.

Кандыг-даа албан-дужаалда ажылдап турар ажылдакчыларның ажыл-херээн оларның хөй янзы тангыраглары-биле, хүлээлгелери-биле, аазаашкыннары-биле эвес, чүгле оларның боттуг ажыл-херээбиле үнелеп көөр деп, бистиң партиявыс өөредип турар. А депутат бүрүзүнүң хүлээлгези болза, ажылда четпестер-биле эптеш чок демиселжир, ажыл-херекти ёзу барымдаалап көөр, ажыл-агыйжы эвес, бюрократсыг, ажылчы чоннарның негелде, хереглелдерин дүжүметсиг ёзу-биле көөр чоруктарны, база партияның болгаш улустуң караан ажыттаар мегечилериниң күрүнеге удур практиказын шыңгыысы-биле көрүп демиселжир ужурлуг.

Депутатка чоннуң хүлээдип турар даалгалары улуг болгаш харыысалгалыг. Оларны ол чүгле массаларның боттарының калбак киржилгези-биле, Советтериниң күүскомнарының доктаамал дузазы-биле күүседип болур. Чер-чер Советтериниң күүскомнарының чугула сорулгазы болза, депутаттарны ажылдың практиказынга өөредир, сонгукчуларның чаңгыларын күүседирде, сонгукчуларбиле ужуражыышкыннар кылырда, оларга отчёттарын бээрде, оларга боттуг дузаны көргүзери болур.

Хойжулар СЭКП-ниң XXII съездизинге

☆ ☆

Малчын коммунист

Часкы чымчак, чылыг салгын сырыннап турган... Дээрде эдирленчек ак булуттарның бурунгаар көжүп чоруп турары илдең көстүгүлеп келген. Ак-Хемниң унунда куштар алгыржып, Ак-Ооруунда шөлдерге тараа чаштырып даңны атсы ажылдаан тракторларның уянгылыг шимээни соксаардан туржук, улам киткеп турган. Актың ол-бо талаларында кызаа шорааннарның ийлеринде өткөк, часкы өң-баазын чечектер черниң кырын каастай берген, ыяштарның бүрүлери үнгүлеп келген.

Өгден үзүн сынныг кижи үнүп келгеш, эжиин хаай идипкеш, кажаада хойларынче кылаштап чорупту. Кыры чадагай чаа кажаада хойларны хоюспас дээш ол ооҗум, далаш чогу-биле кажааны долгандыр эргий кылаштап тур оң. Он үш чыл дургузунда хойжулап, мал ажылынга чаңчыккан кижиниң чүрээ кайын эндээр! Шынавыла кажаада элээн каш хойлар оолдап алган, хураганнарын кургадыр чылган, эмзирип турган. Чаш хураганнарны тудуп, эргелеткилээш, хойжу кажаа иштин эргий кылаштап көргүлээш, өөнче кылаштап кагды.

Ынчан хүн херели Чөөн чүктен малчынның коданын, хой кажаазын каракты чылчырыкталдыр чырыдып келген. Малчынның уруу комсомолчу Ондар Күнзенмаа тура халааш, дораан-на кажаада барган. Ооллаан хойларның хураганнарын өгге эккелгеш, ада-иезинче көргеш:

— Кайызы-даа кыс хураганнардыр көрем, чараштарын... Бөгүн хой кадарар мээң эзлчээм болгай, ачай. Хойларны оттуг одарга чедирип кадарар мен. Инчеек албааже хоржок, черге хойлар ооллаптар болгай—деп, Күнзенмаа чугаалааш хураган сугар инчеен ап алды.

— Хой кадарарынга өөренип чаңчыккан боор силер аа?—деп айтырарымга, Ондар Күнзенмаа менче көргеш: «Кылып билир-ле ажылым ол ийин. Бодун кижи чүү деп мактаар боор. Комсомолчу хүлээлгемни күүседип, СЭКП-ниң XXII съездизинге белектиг ужуражып шыдаар.—Сөзүнү берген соонда — ажылхерээн-биле көргүс — деп, Никита Сергеевич Хрущевтуң ажылышчылерге чагыын кажан-даа кижи кайын уттур».

Хойжу эш Серен чугаазын доскаш, кадайы Тырык-Караже көргеш:

— Бо чылдың баштайгы айларында ооллаан хойларывысты эдержилгеге киирген бис. Олар чайын база ооллаптарлар.

— Ийе, 100 ажыг хой июнь, июль айларда хураганнаар. Оон өскелеринге тарып боозадылганы чорудар бис. Сентябрьден соңгаар база хураганнадыр бис. Хойдан чылда ийи удаа хураган ап болур бүгү арга бар. Ындыг төлээде, малга эки ажаалга, хой чем хереглеттинер. Хойну эдештирилгеге белеткээрде, хойларны эки одарладып семиртир, хойнуң кадыынче онза сагыш салыр херек. 1962 чылдың онаалгазын база-ла үттүп болбас—деп, Ондар Сенденовна Тырык-Кара чугаалады.

Малчын коммунист Ондар Серен хойнуң ийи ооллаашкынын организастаарын, хой хураганны алырын чүгле боду чедип алыр эвес, харын бо мурнакчы дуржулганы совхозтуң бүгү хойжуларының ортузунга нептередир сорулганы салып алган ажылдап, аныяк малчыннарга сүмезин берип турар.

М. СЕВЕН.

ХОЙЖУ БРИГАДА ТУРГУСТУНАР

— Бистиң колхоз мурнунда чылдарда төрүүр 100 хойга онаштыр 60—70 хире хураганнар камгалап ап турган. Сөөлгү каш чылдарда чаңгыс-даа хойжу 100 хойга онаштыр 100 хураган ап көрбээн. Бо чылын хойжу Иван Петрович Сафронов 100 хойдан-на 100 ажыгны ап турары биске төөгүлүг чүве бооп тур—деп, Таңды районнуң «Революцияның чалбыжы» колхозунда парторганизация секретары эш С. Петенёв, хойжунуң аалынче чоруп олура, чугаалады.

Улуг хойжу Сафронов болгаш ооң эжи А. Фомин эрткен чылын боттарының кадарып турганы ийи кодан хойларын кадып алгаш, Калбак-Хады кыдыында чаа кыштагга кыштааннар. Одарларын харын далбыйлавышаан, сиген, саваң-биле немей чемгерип, эки ажаалданы тургусканы-биле оларның 840 баш хойлары кышты кончуг хүр ашкан болгаш чаңгыс-даа хорамча чок болган.

Ам хойларның хөй кезии—560 хой хураганнапкан. Оон 616 хураган менди алдынган болгаш 50 хой ийистээн азы төрээн 100 хойга-ла 108 хураган онаажыр. Ам үеде Фомин хураганныг хойларны, а Сафронов боос хойларны тускай кадарып турар. Ооң аъдының тергезинде хааржаа хуннүн-не куруг келбес, чамдыкта дола берген суг келгилээр.

Чаа кыштагда хой, хураган кажаалары, ийи аал ишти чурттаар чурттаалга бажыңы бар. Ол дээрге одар-белчиири четчир, чанында суглуг, мал чеми культураларны тарыыр шөлдүг—черле малга таарымчалыг чер болур. Аңаа бо чылын механизастаттынган хойжу бригаданы тургузарының белеткелин чорудуп турар. Чурттаалга бажыңы, чунар бажың болгаш өске-даа тудуглар немежир.

— Ам бир коданны каткаш, чепсек техниканы быжыглап бээр болза хойжу бригаданың сорулгазын күүседип шыдаар бис. Мээң дузалаачым Александр Владимирович Фомин тракторну башкарып билир механизатор кижи болгай—деп, хойжу Сафронов чоргаар чугаалады.

Л. МОҢГУШ.

Фото С. ФЕОКТИСТОВТУУ.

Ыраккы малчыннарга сагыш салыр

Таңды районнуң «Тиилелге» совхозунуң Элегес-Аксында № 2 хой фермазының малчыннары Улуг-Хемниң ол чарында дагларда совхоз төвүнден 100 километр хире черде чурттап турарлар. Ында 12 кезек черде кыштаглар бар. Олар ам суглуг черлерде кирип келгеннер.

Чүгле ийи кыштагда казанак дег бичии бажыңнар бар. Оларның печкалары чок, чугайлаттынмаан. Оларга таарымчалыг чурттаар аргажок. Часкы хонаштарда бажың чок.

Малчыннар ортузунга агитасмассалыг ажылдар чоруттунмайн турар. Лекция, беседа үр үеде чоруттунмайн баар таварылгалар бар. Малчыннар шуптузу «Шын» болгаш «Тыванның аныяктары» солуннарны чагыдып алганнар. Солуннарны малчыннарга чедирер тускай почтальон тургуспаанындан ол хүлээлгени участокта мал эмчизи эш Коноплёв күүседип турган. Ол кажан чүгле бодунуң ажылының аайы-биле малчыннарга барганда солуннарны апаар боордан башка, доктаамал чедирбейн баар. Ооң уламындан солуннар үр үениң иштинде мал эмчизиниң холунга чыглып чыдар чүүл бар.

Малчыннар ажыл төлевирин айдыр ийи удаа алыр ужурлуг. Шалың алыр үеде олар Элегес-Аксынга келирге, чамдыкта кассир келбээн болур. Ынчангаш суурга кассирни манаар азы чангаш, катап чорук кылыр ужурга таваржып турар.

«Тиилелге» совхозтуң дирекциязы, партия болгаш профэвилел организациялары ыраккы одарларда малчыннарже кажан сагыш салыр ирги?

П. ЧЕЛБАК-ООЛ.

ЛЕНИНЧИ ШАҢНАЛДЫҢ ЛАУРЕАТТАРЫ

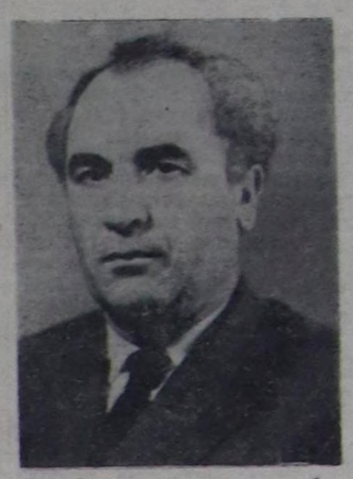

Үстүнде одуругда: Г. И. НЕКЛЮДОВ — кол конструктор, Э. Н. АЛИХАНОВ — геолог-минеральдыг эртемнериң кандидады, А. А. ПРОКОФЬЕВ—чогаалчы, Л. К. БОГУШ—медицина эртемнериниң доктору.

Адааңда одуругда: Б. Э. ЛИНБЕРГ—медицина эртемнериниң доктору, В. И. СТРУЧКОВ—медицина эртемнериниң доктору, Н. В. АНТЕЛАВА — медицина эртемнериниң доктору.

КОММУНИСТИГ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫН АКЫ-ДУҢМА

ПАРТИЯЛАРДА

Чехословакияның ажылчы чоннарының дайынчы баштыңчызы болгаш башкызы

Чехословакияның Коммунистиг партиязы дөртен чылдар мурнунда, 1921 чылдың май 14—16-да, Прага тургустунган. Оон үндезилеттингени төөгүлүг үүл болган, Октябрьның Социалистиг Улуг революциязының идеяларының бистин чуртувуска тиилелгези оортан чырыткыландыр илергейлеттинген. Буржуазияга удур, Чехословакияның ажылчын аңгызының ең чоокку болгаш эчис сорулгалары дээш шиитпирлиг демиселди партия чорудар апаар деп, майның тургузукчу съездизи байырлалдыг ёзу-биле чарлаан.

Ажылчы чоннарның дайынчы баштынчызы болгаш башкызы—Чехословакияның Коммунистиг партиязы хостуг болгаш аас-кежиктиг амыдырал-чуртталгаже чедире бээр кара чаңгыс шын орук болза, өрге-чагырганы боттарының холунга алгаш, социалистиг күүчүлүг күрүнеи хожудангай чуртка төөгүлүг ең кыска хуусаада тургузуп алган Россияның ажылчыннарының болгаш тараачыннарының оруу ол болур деп үүвени бистиң улузувуска соксаал чок тайылбырлап турган. Чехословакияның Компартиязы бодунуң тыптып келгениниң үезинден бээр-ле Советтер чуртунуң улуг улузу бистиң ең эки болгаш шынчы өөнүүвүс дээрзин ажылчы чоннарга кезээде тайылбырлап, оон аңгы демиселинин болгаш социалистиг тургузуушкунунуң төөгүлүг дуржулгазын өөредириниче кыйгырып келген.

Чехословакияның амгы үеде херек кырында боттуг чоруу—бистиң улузувустуң марксисчи-ленинчи партиязының аңаа айтып берген оруунуң шыннаының ең дээре херечизи ол. Ам дээрге коммунистиг ниитилелдиң тургузуушкунун калбартыр чорукту чедишкинниг боттандырып турар делегейде баштайгы социалистиг күрүне—улуг Совет Эвилели-биле чаа, социалистиг Чехословакия хол-холундан туттунчуп алган чоруп турар. Ынчангаш Чехословакияның Коммунистиг партиязының үндезилеттинген хүнүнден бээр 40 чыл болган оюн бистиң чуртувуста социализм шуут үзе тиилээн үеде демдеглеп турарывыска дүрүм ёзугаар чоргаарланып турар бис. Бо чылын өгелээн үшкү беш чыл планының чылдарында сайзырангай социалистиг ниитилелди тургузар болгаш оон-биле кады коммунизмче шилчиишкинге өргежок чугула бүгү-ле эге белеткелдерни кылыр бис.

Марксизм-ленинизмниң өөредиин чайгылыш чок удуртулга болдурбушаан, Чехословакияның Коммунистиг партиязы болза буржуаз эргечагырганың ону истеп-сүрүп турганының ең-не аар-берге үеринде безин ажылчы чоннарның массаларына бодунуң салдарын хевээр артырып турган. Бистиң партиявыстың шын шугумун ажылдап кылырына эш Клемент Готвальд кайгамчык улуг рольду ойнаан. Болуушкуннарны политика талазы-биле үнелээрин болгаш партияның револючу стратегиязын болгаш тактиказын ажылдап кылырын, оон чогаадыкчы ёзу-биле көөр чоруун, оон большевикчи принципиалдыын кезээде утпас бис. Бистиң уттундурбас баштынчывыстың ол ленинчи шынарлары 1929 чылда ЧКП-ниң кайгамчыктыг V съездизинин үезинде болгаш съезд соондагы үеде, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның эргелери дээш экономиктиг улуг демиселдиң база халдакчы фашизмге удур чидиг демиселдин чылдарында, национал-демократтыг революцияның болгаш социалистиг революция кылдыр оон өзүп киринин хуннеринде, 1948 чылдың уттундурбас февраль хуннеринде онза илергейлеттинген.

Бедик хөгжүлделиг капиталистиг чурттарның байдалдарында-даа пролетариат диктатуразын тургуспаанда, социализмче шилчиишкин болдунар арга чок дээрзиниң дугайында марксисчи-ленинчи өөредигни Чехословакияның Коммунистиг партиязының төөгүзү бүрүн бадыткап турар, чүл дээрге буржуаз Чехословакия база бедик хөгжүлделиг капиталистиг чурт болуп турган болгай. Бистиң чуртувуска пролетариаттың диктатуразын чаалап алыры хары угдала кылыптар үүл болбаан; ол дээрге 1945 чылдың майдан өгелээш 1948 чылдың февральга чедир үргүлчүлээн чорудулга болган, иштики болгаш делегей реакциязының контрреволюстуг сүлчээзин Чехословакияның ажылчы чоннары Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле ынчан чылча шапкан. Ол тиилелге чуртка улус-демократтыг тургузуунуң бүгү хөгжүлдези-биле хандыртынган. Экономиканың бүгү-ле үндезин адырларын: улуг үлетпүр бүдүрүлгелерин, банкыларны болгаш ол янзылыг өске-даа чүүлдерни национализастаарының Кашицке хүлээп алдынган чазак программазы 1945 чылда-ла боттанган. Оон соонда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң ийи чыл планы чедишкинниг күүсеттинген.

Чехословакияга национал-демократтыг революцияның тайбың хөгжүлдезинин дуржулгазы ең чугула ужур-дузалыг. Коммунистиг партия болза социализмниң өрге-ажыктарынга таарыштыр демократтыг болгаш национал негелделерни каттыштырган. Ол болза Национал фронтуну баштавышаан, политиктиг болгаш экономиктиг талага социалистиг эгелээшкинни быжыглаан, ынчангаш ажылчын аңгыга болгаш бүгү ажылчы чоннарга ажыктыг кылдыр эргечагырга дээш тулчуушкунга хан төөгүшкүнү чокка, ынчалза-даа чайгылыш чок револючу орук-биле тиилеп үнер боттуг арганы айыткан.

Бистиң партиявыстың 1949 чылдың майда болган IX съездизи бистиң чуртувустуң улам ынайгы хөгжүлдезинин чингине шугумун тодаткан. Ол дээрге Чехословакияга социализм тургузуушкунунуң шугуму болган. Оон үндезини болза Чехословакияның бирги беш чылының сорулгаларын—1949—1953 чылдарда бистиң улус ажыл-агыйывысты чаарты дериириниң болгаш улам ынай хөгжүдериниң планын күүседири болган. Ажылчы массаларны баштавышаан, Чехословакияның Коммунистиг партиязы бистиң күрүневистиң даштыкы политиказы чурттун калбак хөгжүлдезинге таарымчалыг тайбың байдалдарны хандырган турарының дугайында сагыш салып, Совет Эвилели-биле эң-не сырый болгаш найыралдыг кады ажылдажылгаже чүткүп келген.

Бирги беш чылды күүсеткенинин түңнелинде Чехословакияның ажылчы чоннарының улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинге чедип алган дыка улуг чедишкиннери ийиги беш чыл планынга-ла социализмниң материал-техниктиг баазазын тургузар чорукту үндезин сорулга кылдыр кадрер арганы бистерге берген. Ылаңгыя эрткен чылын чаа улуг тиилелгелер чедип алдынган. 1960 чылда үлетпүр бүдүрүлдези 1959 чылдыынга деннээрге 11,7 хуу өзүп, бүдүрүлгенин чепсек-херекселдерин бүдүрери 13,1 хуу, а хереглелдин үүлдерин бүдүрери—9,6 хуу көвүдээн. Үлетпүр бүдүрүлдезинин ниитизи-биле 50 ажыг хуу ең улуг немей өзүлдезин аар болгаш ниити машина тудуунун үлетпүрү, а ол ышкаш тудуг материалдарының үлетпүрү чедип алган.

Улус ажыл-агыйын хөгжүдер дугайында партияның сөкссаал чок сагыш-салыышкынының ачызында үлетпүр бүдүрүлгезинин 62 хуу немей өзүлдези хүш-ажылдың бүдүрүкчулуунун бедөөнинин күсели-биле чедип алдынган. Үлетпүрнүң ажылдакчылары социалистиг чарышка киришишаан, 260.000 ажыг чаартыкчы саналдарны болгаш 7.803 чогаадылгаларны саналдап киирген. Ол үүл дээрге бистиң үлетпүрүвүстүң онгу ажылдакчы бүрүзү чогаадыкчы саналды азы чогаадылганы киирген дээни ол-дур.

Чехословакияның Коммунистиг партиязы көдээ ажыл-агыйны хөгжүдеринче улуг кичээнгейни салып турар. Ажылчыннарның болгаш тараачыннарның эвилелин быжыглаар дугайында хүн бүрү сагыш-салыышкынның ачызында социалистиг улуг көлээ ажыл-агый дыка кыска хуусаада тургустунган болгаш социалистиг революцияның ең нарын айтырыгларының бирээзи ынчалдыр шиитпирлеттинген.

Сөөлгү чылдар болза чехословак улустуң мораль-политиктиг чаңгыс эвинин, Коммунистиг партияны болгаш эш Антонин Новотный баштаан Төп Комитетти долгандыр улустуң сырый каттыжыышкынының улам ынайгы быжыгыышкыны-биле демдеглеттинген. Ол быжыг чаңгыс а болза, 1956 чылда, империалистиниң база дагын күштүг ыйыдыышкынының үезинде, социалистиг лагерьнин чурттарының чаңгыс эвин ревизионистерниң божаңнадыр дээн орааллажыышкынарының үезинде онза тодаргай көзүлген. Партияның база бүгү улустуң үзел-бодалдарының болгаш тура-соруунун чаңгыс эви—Чехословакияның Коммунистиг партиязының сөөлгү чылдарда тургускан ең үнелиг капиталы ол.

Чехословак улустуң мораль-политиктиг чаңгыс эвинин ең-не бузулбас үндезини болза национал айтырыгны шиитпирлээринин ленинчи принциви болган. Чех болгаш словак ажылчын аңгының чаңгыс эвин быжыглаар дээш, акы-дунмалышкы ийи улустарны чоокшулаштырар дээш бистин партиявыс кезээде чайгылыш чок демисежип келген. Политика талазынга чехтериң болгаш словактарның долу дең эргезин чедип алганының соонда экономиканың талазынга база бир дөмей кедурлуушкунну ең кыска хуусаада чедип алырының калбак суурлары тургустунган.

Чехословакияның ажылчы чоннары Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле тайбыңның болгаш социализмниң херээнге боттарының бүгү ажыл-чорудулгазы-биле улам ынай бараан болуп, ынчангаш марксизм-ленинизмниң өөредиинге болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң эрге-ажыктарынга чайгылыш чок шынчызын илередирлер.

Прага хоорай.

Зденек ГРДЛИЧКА.

Солун чагаалажыышкын

СЭКП-ниң XXII съездизин уткувушаан, бистиң кезек бодунга бедиткен хүлээлгени алган, ону күүседир дээш Валерий Турусин дидими-биле демисежип турар.

Валерий Турусинни шак ынчаар кижизиткен коммунистиг күш-ажыл бригадазының коллективинге чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенивисти илереттивис».

Ол чагааны автотрестиң № 1 чүүк АТК-зының токарларының коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүннери боттарының хуралынга улуг чоргаарал-биле чугаалажып танышкан болгаш шериг кезээнге харыы чагааны чоруткан.

«Валерий Турусин Төрээн чуртуң мурнунга дайынчы хүлээлгезин кончуг эки күүседип, коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүнү турган адын, бистиң болгаш бүгү коллективтиң адын баксыратпайн турар-дыр.

Бистиң коммунистиг күш-ажыл бригадавыстың кежигүнү турган Валерий Турусинни шериг кезээниң командылалының болгаш дайынчылар чөвүлелиниң бедии-биле үнелеп мактаанынга өөрүп йөрээдивис. Маңаа холбаштыр коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүнү адын улам бедик сагыырын, шериг хереенинг талазы-биле тускай эртемни чедип алырын чагывышаан, шериг-ден халажып келген соонда биске катап кээп ажылдаарын күзеп чаладывыс».

Валерий Турусин автотрестиң бирги чүүк АТК-зынга ажылдап киргеш, чыл хире ажылдаваш-ла I разрядтың токарь мергежилин чедип алган. Коммунистиг деп ат дээш чарыш 1960 чылда бригадалар аразынга эгелээн. Ол чарышка Валерий Турусиниң турган бригадазы киришкеш, ол чылдың баштайгы чартыында коммунистиг деп атты чедип алган.

Валерий Турусин ол бригаданың кежигүнү болбушаан, ажыл нормазын доктаамал 130—140 хуу күүседип, чурумнуг болгаш хөй-ниитичи ажылчын болуп турган. Ол ам шериг кезээнинг үлегерлиг дайынчызы.

Валерий Турусиниң турары шериг кезээниң командылал черинге, дайынчылар чөвүлелинге болгаш эш Турусиниң бодунга чоруткан чагаазынга № 1 чүүк АТК-зының токарларының коммунистиг күш-ажыл бригадазы СЭКП-ниң XXII съездизинге чедишкиниг ужуражыр дээш дараазында бедиткен хүлээлгени алган: ай бүрүзүнде будурулге нормазын 130 хуудан куду эвес күүседир, продукциянын шынарын бедидер, СЭКП-ниң XXII съездизинге уткуштур бригада чыл планын күүседир, электроэнергиязын планда көрдүнгениден 3 хуу камнап алыр, бо чылын 6 чаартыкчы саналдарны шиңгээдир болгаш дерилгелерни база машиналарны камныг эдилээр, ажылдың культуразын бедидер, бригаданың бүгү кежигүннери коллективтиң хөй-ниитичи амыдыралынга идейкейлиг киржир, мергежилдиң разрядын бедидер, ажылга, чурттаалгага болгаш өөредилгеге бүгү талазы-биле үлегерлиг болур.

А. БАТАЛОВ.

Валерий Павлович Турусин — мооң мурнунда Кызылдың № 1 АТК-зынга токарылап ажылдап, коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүнү турган. Ол бодунуң хүндүлүг хамааты хүлээлгезин күүседип, шериг албанынга барган. Инженер-подполковник эш Махлаевский база дайынчылар чөвүлелиниң даргазы, мооң мурнунда коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүнү чораан капитан эш Жулавник оларның ат салганы чагааны Валерий Турусиниң шериг албанынга баарының мурнунда ажылдап турган бригадазы алган.

Ол чагаада бижип турары болза:

Эргим эштер! Силериң бригаданарның кежигүнү турган, ам бистиң Төрээн чуртувустуң чепсектиг күштериниң дайынчызы Валерий Павлович Турусин коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүнүнүң бедик адын шериг албанын кончуг эки күүседип турары-биле улам бүзүрелдиг шынзыдып турар. Ол шериг албанынга киргениниң баштайгы хүннеринде-не дайынчы хүлээлгезин база Силериң эш-хуунарда чагыыларны алдарлыы-биле болгаш ылыктыы-биле күүседип эгелээн. Эш Турусин—дайынчы болгаш политиктиг белеткелге шылгарап, бөдүүн сеткилдиин көргүзүп, бодунуң дайынчы эш-өөрүнге улуг кичээнгей салып, шеригниң нарын техниказын өөренир талазы-биле оларга дузалап турар. Шериг хереен өөрениринге ол сагынгыр, инициативалыг, дидим, чүреккир болуп, Төрээн чуртту камгалаарынга эрестиг киржип турар.

Валерий Турусин автотрестиң бирги чүүк АТК-зынга ажылдап киргеш, чыл хире ажылдаваш-ла I разрядтың токарь мергежилин чедип алган.

Ол чагааны автотрестиң № 1 чүүк АТК-зының токарларының коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүннери боттарының хуралынга улуг чоргаарал-биле чугаалажып танышкан болгаш шериг кезээнге харыы чагааны чоруткан.

«Валерий Турусин Төрээн чуртуң мурнунга дайынчы хүлээлгезин кончуг эки күүседип, коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүнү турган адын, бистиң болгаш бүгү коллективтиң адын баксыратпайн турар-дыр.

Бистиң коммунистиг күш-ажыл бригадавыстың кежигүнү турган Валерий Турусинни шериг кезээниң командылалының болгаш дайынчылар чөвүлелиниң бедии-биле үнелеп мактаанынга өөрүп йөрээдивис. Маңаа холбаштыр коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүнү адын улам бедик сагыырын, шериг хереенинг талазы-биле тускай эртемни чедип алырын чагывышаан, шериг-ден халажып келген соонда биске катап кээп ажылдаарын күзеп чаладывыс».

Валерий Турусин автотрестиң бирги чүүк АТК-зынга ажылдап киргеш, чыл хире ажылдаваш-ла I разрядтың токарь мергежилин чедип алган. Коммунистиг деп ат дээш чарыш 1960 чылда бригадалар аразынга эгелээн. Ол чарышка Валерий Турусиниң турган бригадазы киришкеш, ол чылдың баштайгы чартыында коммунистиг деп атты чедип алган.

Валерий Турусин ол бригаданың кежигүнү болбушаан, ажыл нормазын доктаамал 130—140 хуу күүседип, чурумнуг болгаш хөй-ниитичи ажылчын болуп турган. Ол ам шериг кезээнинг үлегерлиг дайынчызы.

Валерий Турусиниң турары шериг кезээниң командылал черинге, дайынчылар чөвүлелинге болгаш эш Турусиниң бодунга чоруткан чагаазынга № 1 чүүк АТК-зының токарларының коммунистиг күш-ажыл бригадазы СЭКП-ниң XXII съездизинге чедишкиниг ужуражыр дээш дараазында бедиткен хүлээлгени алган: ай бүрүзүнде будурулге нормазын 130 хуудан куду эвес күүседир, продукциянын шынарын бедидер, СЭКП-ниң XXII съездизинге уткуштур бригада чыл планын күүседир, электроэнергиязын планда көрдүнгениден 3 хуу камнап алыр, бо чылын 6 чаартыкчы саналдарны шиңгээдир болгаш дерилгелерни база машиналарны камныг эдилээр, ажылдың культуразын бедидер, бригаданың бүгү кежигүннери коллективтиң хөй-ниитичи амыдыралынга идейкейлиг киржир, мергежилдиң разрядын бедидер, ажылга, чурттаалгага болгаш өөредилгеге бүгү талазы-биле үлегерлиг болур.

А. БАТАЛОВ.

ЧОРГААРАЛДЫҢ ҮННЕРИ

★ ★

А. ТЕМИР.

Частың хоойлузу

Айже эр-даа хапкан-дыр оо... деп,
Арат шаанда тоолдап чораан.
Байның чалча кадарчызы
Балдыр-бежек оол-даа тиилээн.
Кайгамчык тоол мынчаар бүткен.
Хамык чурт, чон ону алгаан.
Гагарин-оол дээрни эргээш,
Каткы-хөглүг чаныр келген.
«Востогундан» көрбээни чок —
Борбак Черин кайгап, хараан.
Чоннуң шагдан оштаан тоолун
Совет оглу ынчаар тып каан.
Шыдал-күштүг Ленин чону —
Сылдыс четкен черлештер бис.
Чаяап, тиилеп, тайбың чурттаар —
Чаагай часкы хоойлувус бо.

Очулдурган Л. ЧАДАМБА.

Четтирдивис

Төөгүден бээр
кижилерниң дүжевээни —
Делегейниң «дээвииринче »
кылыйтыпкан,
Төрээн чурттуң
шылгараңгай эрес оглу
Тергиин маадыр Гагаринге
изиг байыр!

Айже болгаш сылдыстарже
Хостуг ужар
чалгыннарның шаңнакчызы,
Ада-чурттуң эзирлерин
кижизитиген
Коммунистиг партиявыска
четтирдивис!

Д. БИЧЕ-ООЛ.

Чүрек ырлай берди

Төөгү көрбээн күзел, тоолду
Төрээн чуртум боттандырган:
Совет кижи октаргайга
Согуннандыр ушкаш келген.
Чагырга чок делгемнерни
Сорук-күштүг эргий ушкан,
Совет Маадыр Гагаринге
Чаагай алдар, улуг хүндү!
Ада-чуртту алдаржыткан
Өлүмү чок эрес эрни
Азий чүрээ Тывада мен
Өөрүшкүлүг ырлап тур мен.

М. ОСУР-ООЛ.

Аажы-чаң кижизидилгезинге

Школа назыны четпээн уругларның кижизидилгезиниң дугайында айтырыгны ада-иелериң ушку хоорай конференциязында чугаалашкан. «Школа-назыны четпээн уругларның кижизидилгези» деп илеткелди Кызылдың № 6 уруглар садының эргелекчизи М. И. Подкашенная кылган. Бичии чажындан эгелээш уругларның аажы-чаң кижизидилгезиниң айтырыгларын: найыралдыг болур чоруктун, коллективизмниң, чурум-сагылганың, Төрээн чуртунга болгаш ооң улус чонунга кызыгаар чок ынакшылдың, бот-боттарын эки билчириниң талазы-биле уругларны быжыг чаңчылга канчаар өөредип турарын илеткелчи тодаргай чижектер-биле чугаалаан.

Хоорайның уруглар садтарының эргелекчилери, ажылдакчылары, ада-иелер бо конференцияга чыглып келгеш, боттарының өртектиг санал-оналын чугаалап турганнар.

Көрүкчүлер үнелээн

«Тэзли» совхозтуң Бай-Тал салбырында көдээ клубтуң боттывынгыр уран үүл белгүмүнүң киржикчилери часкы хову ажылы эгелээри билек Бай-Тайга районнуң колхозтарының база совхозтуң хову турлагларын кезип, он ийи кезек черге оюн көргүскен. Белгүмнүң киржикчилериниң социалистиг күш-ажылдың маадыры Үрүле Канданның күш-ажылынга тураскаатканы «Маадырывыс» деп хөйнүң ырзы база «Шаанда болгаш бөгүн» деп сценажытиан монтажы көрүкчүлериниң үнелелин алган.

М. САЛЧАК.

Москвада ажыттынган «Чеди чыл боттаныышкында» деп фото-делгелгеде кирген «Доңуп калган Енисейде» деп чурук. Мында Красноярск чанында Енисейни кежилдир тудуп турар улуг көвүрүгну көргүскен. СЭТА-ның фотохрониказы.

Ийи медээ

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-биле). «Шекпээр» совхозтуң Аянгаты салбырында хой кыргылдазының черин организастаан болгаш ында массалыг кыргылда эгелээн. Бо участоктуң 14 коданнарда 4820 ажыг баш хою бар. Баштайгы хүннерде хойжу Монгуш Алдай-оолдуң 370 хоюн кыргаан. Тус чер уксаазының бир баш хоюндан бо кадарчы 2 кг дүктү кыргын алган. Аныяк хойжу Монгуш Серээге 347 баш аныяк иртерни быжыглаан. Ол 1 хойдан 2 кг 100 грамм дүктү кыргаан. Аянгатының хойжуларының дүк талазы-биле социалистиг хүлээлгези—тус черниң уксаазы тыва хойларның бирээзинден-не 2 кг дүк кыргып алыр. Баштайгы кыргылданың түннели чүүү көргүзүп турарыл дээрге күскү агар-биле кады бо малчыннар ортумаа-биле 1 хойдан 2 кг 400 грамм дүктү ап болур аргалыг болуп турар.

Хой кыргылдазын хол хачыларыбиле чорудуп турар болгаш ында 25 кыргыкчылар ажылдап турар. Эштер Оржак Маастай, Хомушку Шура, Серің-оол оларның бирээзи-ле хүн бүрүде 13—16 баш чедир хойларны хол-биле кыргылаан. Кыргыкчыларның ортузунда агитация ажылы база калбарган. Агитаторлардан хой фермазының эргелекчизи Кочаа, клуб эргелекчизи Доржу, библиотекарь Мөрүшпей олар чаа келген солуннар номчулгазын, делегейде болуушкуннар дугайында кыска беседаларны чорудуп турарлар.

* * *

БАРЛЫК. (Телефон-биле). «Ховунуң кадыны» — кукурузаны тарып олуртурунуң талазы-биле практиктиг семинар «Барлык» совхозтуң бо чылын кукуруза тарыыр участогунга болуп эрткен.

Түс черниң байдалынга таарыштыр кукурузаның кандыг үрезиннерин ажылгап болурунуң база кандыг мурнакчы арга-биле тарып олуртса чогуурул дээрзин областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги эш Достак-оол, районнуң чер ажылының тускай эртемниглери семинарның киржикчилеринге чугаалап бергеннер. Баштайгы шенелде олуртулганы херек кырында база практикалап көрген.

Агаар-бойдустуң ында чылыг таарымчалыг байдалдарын ажыглап, «Большевик» колхозтуң болгаш «Барлык» совхозтуң кукурузачылары бо культураның баштайгы тарылгазын эгелеп чоруда берген.

ФРАНЦУЗ ПАТРИОТТАРНЫ ШАҢНААНЫ

МОСКВА, май 11. (СЭТА). 1944 чылда Францияга немец-фашистиг өлүм лагеринге хоругдалга турган совет хамаатылар Никитиннерге дуза көргүзүп турган эрес-дидим чоруу, база оларның уруун өлүмден камгалап алганы дээш француз хамаатылар Луиза Оффман, Никола Оффман болгаш Эжен Лаше олар ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыы-биле Ада-чурт дайынының орденнериниң ийиги чергези-биле шаңнатканнар.

...Бо чорук Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында болган. Фашистиг кулданыышкынче сывырты берген совет кижилериниң аразында Никитиннериниң аныяк өг-бүлези база турган. Ол өг-бүле немец фашистериниң эжелээни Альгранж деп француз хоорайда лагерьге барганнар. Маңаа удаваанда, 1944 чылдың январьда, Никитиннерге Алла деп уруг төрүттүнген. Ооң мурнуу чарыында Никитиннер боттарының бүдүн чартык харлыг бирги уруу Сашадан чарылганнар, лагерь амыдыралының берге байдалын ол шыдашпайн барган. Ындыг берге байдал чаа төрүттүнген Аллага база таваржыр деп турган.

Ынчан үүгле лагерьге турган кижилер эвес, харын Альгранжтың чурттакчылары база аар-берге үени эрттирип турганнар. Олар түрегдеп, оларның национал төлептиг чоруу базындырып турган. Француз чугаа безин хоруглуг турган. Хоругдатканнарга дуза көргүзер дээн ораладжыышкынарны фашистер кады-дошкунубиле шаажылап турган. Ындыг турда-ла хоругдатканнарны аъшчем-биле хандырып, оларга боттарының ынакшылыы илередип турган француздар Альгранжка эвээш эвес турган.

Никола Оффман хоругдатканнар ажылдап турган болгаш будурулгеге ажылдап турган. А ооң өг-бүлези лагерь дужунда бажыңга чурттап турган. Боттарының уруунуң чайлаш чок өлүрүн көрүп турган Никитиннериниң төөгүзү Николага болгаш ооң кадайы Луизага билдине берген. Ол өг-бүлелер аразында бүдүү таныжа берген. Оффманнар Алланың амы-тынын алыр деп шиитпирлээннер. Лагерь демир херим-биле кажаалаттынган болгаш таңнылдарга билдиртпейн олче чоокшулаары берге турда, ону канчап кылырыл?

Луиза Оффман бодунуң бичии дуңмазы оол Эженни болгаш үш хырлыг оглу Роженны ол айылче чоруткан. Баш бурунгаар сагындырып каан Евгения Никитина имир дүже бээри билек-ле лагерь хериминче чоокшулап чеде бергеш, пөсте ораап каан бичии чүвени херимниң кан ханаларының аразынче дүрген өттүр сунупкан. Сес харлыг Эжен улуг үнелиг ол чүвени холунга тудуп алган болгаш ийи оол чана маңнажыпканнар.

Бир эвес олардан орус уруг тыпты берзе, оларга болгаш оларның уругларынга фашистиг өлүрүкчүлерден өлүм кыжанып турар деп чүвени Никола биле Луиза билип турган. Ындыг турда-ла, эжелекчилерни сывырып үндүреринге чедир каш айларның дургузунда олар Алланы боттарының уруу дег ажаап турганнар. Дайын доозулган соонда Никитиннер уруу-биле кады Төрээн чуртунче ээп чаныр келген.

Никола болгаш Луиза Оффманнар, Эжен Лаше деп кымнарыл ол? Никола 15 харлыында-ла бодунуң күш-ажылчы оруун эгелээн, хөлечик болуп, а ооң соонда шуткулга заводунга футеровщик болуп хөй чылда ажылдаан. 25 харлыг Эжен ам слесарь-эптекчи.

Луиза болгаш Никола Оффманнарның, Эжен Лашениң эрес-маадырлыг чоруу үүгле 17 чыл эрткенде билдине берген болгаш совет база француз хөй-ниити оларга изиг ынакшылын илереткен. Ынчангаш ол бөдүүн кижилер, Францияның патриоттары ам Москвада аалдап келгеш, совет орденнер-биле шаңнатканнары ол. Француз маадырлар Новосибирскиден чүгле чаа Москвада чедип келген, олар Никитиннер-биле кады аңаа элээн каш хонганнар.

Бедик шаңналдар — Ада-чурт дайынының орденнериниң ийиги чергелери-биле шаңнатканы дээш Луиза болгаш Никола Оффманнарга, Эжен Лашеге совет кижилер чүректиң ханызындан байыр чедирип турар.

Оффманнарның болгаш Лашениң шаңнатканының дугайы СЭТА-га билдине берген, олар Совет Эвилелиниң телеграф агентилелиниң дирекция черинге аалчылар болуп чорааннар.

Шаңналга кончуг өөрүп четтирдивис деп Луиза Оффман медеглээн. Бистиң кылган бөдүүн чоруувусту бедин-биле үнелээни бисти дыка-ла өөрткен.

Совет орденни чоргаарал-биле эдилээр мен деп Никола Оффман чугаалаан. Ол чорук мынчаар бедин-биле үнелеттинерин бодаваандаа мен деп Никола немей чугаалаан. Мен болгаш мээң өг-бүлем ону кижизиг чоруктун күзелсоруу-биле кылган. Хоругдаттырганнарның түрегделин аная-ла хайгаарал көрүп шыдавас турган мен. Олар мээң эки өөнүктерим чүве.

Эжен Лаше силерге кандыг-бир чүве чугаалап шыдаар ирги бе деп Луиза: Оффман сүмелеп чугаалады. Ол хөй чүве чугаалап шыдавас кижи, ынчалза-даа эки ажыл-херекти кылып билир кижи чүве ийин. Ооң дылы чидиг эвесдаа бол, ооң чүрээ эки кижи деп, ол хүлүмзүревишаан тайылбырлады.

„ТӨҢГҮР-ООЛ" БАЗА КАТАП СЦЕНАДА

ТЕАТР

Чогаалчы болгаш драматург Салчак Токаның сураглыг «Төңгүр-оол» деп шиизи областың хөгжүмшин театрының сценазында база катап үнүп эгелээн. Ол шии эң баштай «Үүр даргазынга үш чыл болдум» деп ат-биле 1937 чылда үнген. Ооң ойнакчылары ынчаарда театр студиязының сургуулдары болгаш Кызылдың бот-тывынгыр уран үүл белгүмүнүң киржикчилери турган. Сөөлүнде «Төңгүр-оол» деп адаттынган бо шии областың национал театрынга сөөлгү катап 1950 чылда үнген.

Ооң бээр он бир чыл эрткен соонда, хөгжүм-шин театрының сценазынга «Төңгүр-оол» деп шиинин катап үнүп эгелээни областың культурлуг амыдыралынга чугула болуушкун болган. Бо шии областың хөгжүм-шин театрынга бо чылдың апрель 6—7 хүннеринде үнер дугайында чарлалдар Кызылдың кудумчуларынга болгаш солуннарга баш бурунгаар үнүп келген. Ынчангаш кижилер ында-мында ол шиинин дугайын сактып чугаалашкан, ону көрүксээн сонуургалын илередип турганнар. Оларның ооду черле билдингир. «Төңгүр-оол» деп шии областың национал театрының туруп келгениниң чээрби беш чылдарының дургузунда ооң кол шиилериниң бирээзи болуп келген.

Бо шии болза политиктиг чугула айтырыгларны көдүрүп турар. Бистиң кижилеривиске чугула ужурдузалыг айтырыгны — политиктиг серемчилелди кажан-даа кошкатпазының дугайында айтырыгны ында чидин-биле көргүскен. Шииниң чогааттынып, баштай үнүп турган үезинде Тывага ол айтырыгның кайы хире ужур-дузалыг болуп турганын «Төңгүр-оолду» ам көрген ол үениң кижилери-даа сактып бодаар болгаш бо хүнгү аныяк өскен-даа билип алыр. Ынчангаш бо шии ылангыя Тываның үжен чылдардагы байдалын аныяктарның билип алырынга база дузалаар.

Бистиң партиявыстың үргүлчү чугула көрүп турар бир чугула айтырыын—алдагдал, частырыг кылган кижилерни, ажылдакчыларны өй-шаанда эдип-чазап, ону шын орукче киирер ужурлуг деп айтырыгны «Төңгүр-оолда» шиитпирлеп турар.

«Мегелээрлер, карак ажыттакчылары, харысалга чок чулчурукчулар—ол дээре эң дерзии дайзыннар-дыр»—деп эш Н. С. Хрущев чугаалаан. Бо айтырыгны шииде шоодуглуг арга-биле чидиг көдүрүп турар. Партияны болгаш күрүнени мегелээр, боттарының ат-алдарын бедидер дээш меге сан-медээ киирер кижилер бо хүннерде бистиң аравыста бар. Ылангыя СЭКП ТК-ның январь Пленумунга ындыг кижилерни шыңгыыы буруу шапкан. Ынчангаш бо шииниң бо талазы-биле чидиг болгаш чугула шүгүмчүлели бо хүннерде улам-на чугула ужурдузалыг болуп турар. Черле ынчаш, шииниң кол маадыры, үүр даргазы Төңгүр-оолдуң «боор оң» дээр сөстери ол шииниң баштай үнген үезинден бээр амга чедир тыва кижилерниң аразында шоодуглуг сөстер болу берген.

— «Төңгүр-оолдуң» сөс-домааныы өткүт уткалыы, уран чечени ону ойнаан санында-ла кижиге улам-на экизи-биле билдинип турар — деп, Төңгүр-оолдуң ролюнуң күүседикчизи РСФСР-ниң алдарлыг артизи М. Мунзук чугаалап турар.

Салчак Токаның «Төңгүр-оол» деп шиизи Тываның чечен чогаалында, ылангыя шии чогаалында көскү черни эәлеп, ооң алдын фондузу болуп киргеи.

Төңгүр-оолдуң амгы үндүрүлгезинин дугайында каш сөстү база чугаалаар херек. Шииниң кол рольдарының күүседикчилери, РСФСР-ниң алдарлыг артистери М. Мунзук (Төңгүр-оол). В. Көк-оол (Семис-Лама) болгаш Кара-кыс Мунзук (Сержиңмаа) оларның эки ойнап келгенин болгаш ойнап турарын көрүкчүлер үнелеп турар. Бир көрүкчүнүң чугаалап турары: «Төңгүр-оол деп шииде Семис-Ламага В. Көк-оол ойнай бээрге, ламаның чажыт контрреволюстуг үүлгедиглериниге көрүкчүлериниң килеңи хайныр, чамдык таварылгаларда мырыңай ческинин орар».

Шииниң өске рольдарында ойнап турар аныяк артистерни база демдеглээри чугула. Ойнаар-оолдуң ролюн Намчылдың күүсеткенин көрүкчүлер сеткил ханыышкын-биле демдеглеп турар. Ол ышкаш Чөнүк ирейниң тускай будуштуг дүрзүхевирин, аажы-чаңын артист А. Тавакай эки илереткен. Шииде тускай онзагай байдалы чок Бедик-Караның ролюн күүседири ындыг-ла белен эвес, ынчалза-даа өзүп орар аныяк артист Ч. Мартай-оол ол рольду көрүкчүлерге таарзынар кылдыр күүседип шыдаан. Идепкейлиг хөй-ниитичи болгаш чоннуң херээ дээш үргүлчү сагыш салып турар аныяк үргүнүн—Севилдиң мөзү-шынарын, ооң Төңгүр-оолга ындындан-на чажыт ынакшылын артист Г. Дугержаанның көрүкчүлерге илередип бергенин демдеглевейн барып болбас.

Шиини көрген соонда чамдык көрүкчүлернин чүү деп чугаалажып турарын база демдеглээри артык эвес. Намның херээнге улуг когаралдарны таварыштырып, политиктиг серемчилелин кошкадып, улуг алдагдалдарны кылган Төңгүр-оолдуң дугайында нам хуралынга чугаалажып турда, ону намдан үндүреринге чедир шыңгыыраан айтырыгдан буруулуг кижини маадырлыг чорук кылган дээш каш удаа адыш часкап үткүп алырынга чедир бичиниле жада болур шилчилге эмин эртир дүрген дээр дугайын эртем-шинчилел институдунуң эртем ажылдакчызы, бо шииниң чаа көрүкчүзү М. Изынеева демдеглеп турар. Ооң ангыда, шииниң түннелинде массалыг сценазында киржикчилериниң хеви шииниң болуушкунунуң үезиндезиг эвес, а бо хүннердезиг деп чамдык көрүкчүлериниң эскериишкинин чөптүг деп санаар херек.

Салчак Токаның «Төңгүр-оол» деп шиизин Тыва областың хөгжүмшин театры апрель 6—7 хүннеринде үндүргенин Кызыл хоорайның ажылыннары, албан-хаакчылары, интеллигенциязының төлээлекчилери, өөредилге черлериниң сургуулдары улуг ханыышкын-биле хүлээп көрген.

Бо шии театрның тыва бөлүүнүң чайгы гостролюнуң репертуарында бир кол черни эәлеп турар. Театр коллективиниң бир бөлүү «Төңгүр-оол» деп шии-биле областын барыын талакы районнарынче ам аъттанып-кан. Көдээниң көрүкчүлери шагдан бээр сураа үнген «Төңгүр-оолду» улуг сонуургал-биле хүлээп көөр дээрзин бо шииниң Кызылга үнгениниң чедишкиниг болганы херечилеп турар.

Х. БАЙКАРОВ.

Чурукта: «Төңгүр-оол» деп шиини үндүреринге белеткеп турганы, (ийиги көжегеде). Фото М. Мунзуктуу.

ПРОПАГАНДИСТЕРГЕ ДУЗАЛАМЧЫ

СЭКП төөгүзүн өөренир бөлгүмнерге түннел кичээлдерни канчаар эрттирерил

1960—1961 өөредилге чылында партия болгаш комсомол чырыдыышкыннарынга партия төөгүзүн өөренир 120 бөлгүмнер области ажылдап турган. Оларның иштинден 51 бөлгүмнер партия төөгүзүнүң октябрь мурнунуң үезин, 69 бөлгүмнер октябрь соондагы үезин өөренип эрткен.

Программада көрдүнген материалдар-биле чергелештир, бо өөредилге чылында ол бөлгүмнерниң дыңнакчылары КПО-нун Кол Ассамблеязының XV сессиязының материалдарын, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Москва Чөвүлел хуралының документилерин, СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң материалдарын база өөренип эрткеннер.

Партия чырыдыышкынында өөредилге чылы төнери-биле холбаштыр, бөлгүмнерге бир-ийи хире түннел кичээлдерни чорудары чугула. Түннел кичээлдерниң кол сорулгазы болза, дыңнакчыларның шиңгээдип алган билиглерин системчидип быжыглаары болгаш ол билиглерин боттарының практиктиг ажылынга шын ажыглаарынга оларга дузалаары болур.

Түннел кичээлдерге белеткеп турарының болгаш ону эрттириниң үезинде пропагандист бүрүзү бөлгүмге өөредилге чылының дургузунда өөренип эрткен материалдарның хемчээн болгаш дыңнакчыларның ниити билииниң деңнелин барымдаалаары эң чугула. Түннел кичээлдерни хөй санныг айтырыглар-биле сырылдырып, дынакчылар-биле беседаларга өөренип эрткен бүгү материалдарны киирерин кызыткан хераа чок. Харын кол чугула болгаш хүн бүрүнүң ажылынга эң-не чугула айтырыгларны шилип киирер ужурлуг. Бистиң партиявыстың иштики болгаш даштыкы политиказының кол чугула айтырыгларының төпчүттүнген тодарадылгалары коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Москва Чөвүлел хуралының болгаш СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң материалдарында кол бердингенин барымдаалааш, ол материалдарны дыңнакчылар-биле беседаларның үезинде кичээңгейниң төвүнге тургузары чугула.

Бирги түннел кичээлдерге бо талазы-биле мындыг чижек айтырыгларны киирип болур:

1. Амгы үениң кол утка-шынары болгаш ооң характерлиг түүлдери.
2. Капитализмниң ниити кризизиниң чаа үе-чадазы болгаш ооң онзагай байдалы.
3. Делегейниң социалистиг системазының хөгжүлдезиниң чаа үе-чадазы.

Ийиги кичээлдерге киирип болур айтырыглар:

1. Тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын болгаш амгы байдалдарда аңгы демисели болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкин.
2. Коммунистиг партияларның марксизм-ленинизмге үндезилеттинген чаңгыс эви болгаш сырый каттыжыышкыны—оларның тиилеттирбезиниң үнер дөзү.
3. СЭКП Төп Комитединиң январь Пленумунун шиитпирлери — көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдери дээш демиселдиң дайынчы программазы.

Түннел кичээлдерни албадал чок чугаалажыышкыннар кылдыр, түннел кичээлдерге кирип турар айтырыгларның талазы-биле дыңнакчыларның аразында билиглерин, санал-оналдарын солчурунуң кичээлдери кылдыр организастаары эң таарымчалыг. Дыңнакчыларга «шорбактыг» айтырыглар салып, оларны берге байдалга таварыштырарын ораладшпас болза эки. Пропагандист кижи дыңнакчыларның харыыларын болгаш санал-оналын кичээңгейлиг дыңнап, салдынган айтырыгларның эң тода харыызын олар-биле кады тыварын организастаар ужурлуг.

Түннел кичээлдерге дыннакчыларның идепкейлиг киржирин хандырар төлээде, кичээлдерни эрттириниң хуусааларын баш удур дугуржуп ап, өөредилге чылының дургузунда өөренген темаларының кол айтырыгларынче дыннакчыларның кичээңгейин угландырып, түннел кичээлдерге белеткениринге чугула литератураларны болгаш дузалал материалдарны баш удур сүмелээри чугула. Ооң-биле чергелештир, түннел кичээлдерге боттары белеткеп турарының үезинде теоретиктиг айтырыгларның амыдырал-биле, бистин чуртувуска коммунизмни тургузарының соругалары-биле холбаштырарынче кол кичээңгейни салган турарын дыңнакчыларга сагындырза эки. Ол чорук амгы үени ханызыбиле угаан билириниң, бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың политиказын шын билип алырының, коммунистиг тургузуушкуннуң хераан шиитпирлээринге бодунуң ролюн билип алырының аргазын дыңнакчыларга бээр. Чижээ, январь Пленумунун материалдарын дыңнакчы боду номчуп тургаш, ооң үүгле теоретиктиг эвес, а практиктиг ужур-дузазын амыдыралдан база билген турар ужурлуг.

Дыңнакчылар түннел кичээлге келирде бүгү чуртка, областка, бодунуң районунга болгаш ооң колхоз, совхозтарынга тарааны база мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдериниң аргаларын болгаш курлавырларын тодаргай билир турарын, ол билиин ооң ажылдап турар районунуң азы колхоз, совхозтарының амыдыралындан тодаргай чижектерге көргүзүп билир болурун чедип алыр. Бир эвес пропагандист СЭКП ТК-ның январь Пленумунуп шиитпирлерин боттандырары-биле холбашкан практиктиг айтырыглар талазы-биле даалганы анаа бээр болза улам эки. Чижээ, 1961 чылдың хүлээлгезин күүседиринге кайы-бир колхоз агрономиктиг база зоотехниктиг кандыг хемчеглерни боттандырар деп көргенил, ол колхозта азы совхозта чер болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдериниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң кандыг курлавырлары болгаш аргалары барыл.

База бир чижек: делегейниң социалистиг системазының хөгжүлдезиниң чаа үе-чадазының айтырыын көрүп турган дыннакчы болза делегейниң социалистиг системазының хөгжүлдезиниң чаа үе-чадазы чогум чүү чүведе илереттинип турарын боттуг барымдааларга көргүспүшаан, социалистиг лагерьниң чурттарының экономиктиг күчүзүнүң чайгылыш чок өзүлдезин бадыткап турар фактыларны бодамчалыы-биле анализтеп көргүзер. Делегейниң социалистиг системазының хөгжүлдезиниң чаа үе-чадазы ийи кол чүүл-биле характерлеттинип турар: бирээде, Совет Эвилели коммунистиг ниитилелди калбартыр тудуп турар. Совет улус чеди чылдың планын чедиишкинниг күүседип, коммунизмнин материал-техниктиг баззазын дүрген темп-биле тургузуп турар.

Бо чылдың апрель 25-те үнген «Правданың» болгаш «Тувинская правданың» база «Шынның» арынларында парлаттынган, үлетпүрүнүң бирги кварталда ажылының түннелдериниң дугайында медээлерни пропагандист дыңнакчыларга номчуурун сүмелээр ужурлуг. Ону номчуурда, бир эвес делегейниң ийиги дайынының мурнунда үеде болгаш дайын сөөлүндеги баштайгы чылдарда бистиң чуртувус АКШ-тан дыка хожудап турган болза, ам үлетпүрнүн эң чугула продуктуларын бүдүреринин талазы-биле ССРЭ болгаш АКШ-тың аразы дыка чоокшулап келбишаан, харын демир рудазы-хөмүр тывыжының, кокс бүдүреринин, пассажирлер вагоннары, тараа комбайннары, пиломатериалдар, дүк аргыглыг пөстер, саржаг, чигир бүдүрер талазы-биле бистиң чуртувус АКШ-ты четкеш, эрткенин оортан деннеп көөрү чугула.

Ам үеде ССРЭ-ниң үлетпүр продукциязының хемчээли Англия, Франция болгаш ГФР—бо үш чурттарның үлетпүр продукциязын катай алганындан безин хөй болуп турар.

Ийиде, делегейниң социалистиг системазының хөгжүлдезиниң чаа үе-чадазы болза социалистиг өске чурттар социализмниң үндезинин чедиишкиннии-биле салып турар, а оларның чамдыызы сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургузарының чадазынче киргенинде.

1959—1960 чылдарда үлетпүрде социалистиг секторнуң үлүү: Кыдатта, Чехословакияда, КУДР болгаш МАР-да 100 хуу, Польшада—99.1 хуу, Болгарияда—98,9 хуу, Румнияда—98 хуу бооп турган. Делегейниң социалистиг системазы чыл бүрүде өзүп база быжыгып турар. Бир эвес делегейниң ийиги дайынының мурнунда социализмниң үлүүнге делегей үлетпүрүнүң чүгле барык оннун бири хирези онаажып турган болза, ам үеде делегей продукциязын бүдүреринде социалистиг чурттарның үлүү үштүн биринден хөй бооп турар, ынчаарга үлетпүрнүң база көдээ ажыл-агыйның чамдык чугула адырларының талазы-биле делегей продукциязының дең кезиин бүдүрүп турар апарган. Дыңнакчылар бо чурагайларның утказын угаап билбейн анаа шээжилээр чорукту болдурбайн, а ол чурагайларда социалистиг системаның ажыл-агыйының капитализмнииннен аажок улуг артык күчүлүүн, капитализм-биле тайбың чарышка социализмниң тиилелгезиниң чайлаш чогун ханы угаап билирин чедип алыр.

Дыңнакчылар чугаалаан соонда, пропагандист болза, чүве чугааланнарның чырытканы айтырыг бүрүзүнге кыска харыы анализти кылгаш, ниити түннелди үндүрер.

Түннел кичээлдиң соонда, бөлгүмнүң ажылының түннелин партия организациязының хуралынга чугаалажыры чугула. Ол хуралга эрткен чылдың политиктиг өөредилгезинин түннелдерин ханы анализтеп чугаалашкаш, 1961—1962 өөредилге чылында политиктиг өөредилгенин эң таарымчалыг хевирлерин шилип дугуржуп алыр.

А. ЕЛФИМОВА,
политчырыдыышкынның область болгаш хоорай Бажыңының консультантызы.

АНТУАН ГИЗЕНГА:

„Чүгле парламент дүрүм ёзугаар, демократтыг эрге-чагырганы хандырып болур“

РИМ. (СЭТА). «Унита» солуннун тускай корреспондентизинге Антуан Гизенганың медеглээни болза: «Конгода КНО-нуң ат-алдарын ёзулуг хүндүлеп көрүп турар кижилер-биле чаңгыс аай бис, ынчангаш КНО-нуң эрге-чагыргалары Айыыл чок чорук Төвүлелиниң дааскан сорулгазын күүседирин күзеп турар бис».

«Бис нейтралитеттиң политиказы дээш туржуп турар бис, бистиң ол туружувус чүгле ийи блоктарның аразында бүгү-ле делегей маргылдаалары таарыштынган турарынга бистиң ак-сеткилдиг күзелдеривис-биле эвес, а бистиң чуртувуста төөгү талазы-биле тургустунган байдалдардан болдунган. Конго ам-даа улуг орукту эртер ужурлуг кошкак хөгжүлделиг чурт, ынчангаш биске ак-сеткилдии-биле дузалаарын күзеп турар бүгү-ле кижилерге бодувустуң чуртувустуң кызыгаарын ажыдып бээринге белен бис. Ынчалзажок моон-биле чүгле чаңгыс мындыг негелдени салып турар бис: маңаа келир кижи бүрүзү Конгонуң политиктиг амыдыралынга холгаарлаар дээр бодунуң чажыт азы ажык бодалындан ойталаар ужурлуг. Ак-сеткилдиг өөнүктерге байыр чедирип турар бис. Өскелер биске хөй хилинчекти чедиргеннер» деп Гизенга чугаалаан.

Гизенганың үргүлчүлеп чугаалааны болза: «КНО-нуң Айыыл чок чорук Төвүлелиниң бо чылдың февраль 21-деги резолюциязын күүседирин негеп турар бис, бистиң туржуп турар туруштарывыс болза, Конго хамаарышпас африка күрүне болган турарының кара чаңгыс магадылалы болур. Танаривага болгаш Кокийавильде болгулаан төвүлел хуралдарга киржиринден ойталаан чоруувустуң ужуру болза, кандыг-даа парламент томуйлаваан болгаш соңгуваан «чазактарның» дүрүм ёзугаар эвес дээш чүгле хүлээвейн турарывыста эвес, харын база ол төвүлел хуралдарны Конгога өжээнниг күштер күткээнинде, оларның шиитпирлериниң Конгонуң ёзулуг эрге-ажыктарынга дүүшпейн турарында». «1960 чылдың июньда улустуң соңгуп алган парламентизи Конгода кара чаңгыс дүрүм ёзугаар орган болур деп санап турар бис. Чүгле парламент дүрүм ёзугаар болгаш демократтыг эрге-чагырганы хандырып болур. Кандыг-бир нейтралдыг черге КНО-нуң камгалалы-биле чыглып болур оол депутаттарының мурнунга бистиң чазаавыс бодунуң бүрүн эргелиг төлээлелгезиниң күүсеттиңгенин айыткан болур» деп Гизенга оон ыңай демдеглээн.

Дүрүм ёзугаар чазактың баштыының медеглээни: «Дүрүм ёзугаар эвес күштер-биле бистиң төпшээрежил шыдаваавысы билдингир. Конгонуң политиктиг амыдыралынга дүрүм ёзугаар үүлдерни долузу-биле катап тургузарынга үндезилеттинген ындыг чүүаалажыышкыннарны чорударын төпшээрежип турар бис. Бот-боттарын өлүржүр дайынны чайладырын күзеп турар бис, чүге дээрге бистиң туружувустуң төптүүнге, бистиң төлээлелге эргелеливиске, конго улустуң хөй нуруузунуң бистиң программавысты деткип турар чоруу тайбыңче орукка бистиң чедишкиннеривисти магадылап турар дээрзинге бүзүрелдиг бис.

Совет ужудукчу Юрий Алексеевич Гагариниң боттандырганы кижиниң октаргай делгеминче делегейде баштайгы ужудуушкунунга холбаштыр Герман Демократтыг Республикада өлүүн каш почта маркаларын парлап үндүрген. Бо чурукта ол маркаларны көргүскен.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Конгода байдалга хамаарыштыр

ЛОНДОН (СЭТА). Рейтер агентилелдиң дамчыдыр турары-биле алырга, леопольдвиль «чазактың» айыыл чок чорук албанының начальниги Виктор Нендака апрель 26-да тудуп хоруудаттырган Катанганың «президентизи» Чомбе Кокийавильде (Конгонуң экватор можузу) мобутучу солдаттарның камгалалында ам-даа турбушаан турар дээрзин медеглээн.

Моон мурнунда ук агентилел Чомбени Кокийавильден Леопольдвильде эккелген деп медеглеп турган болгай.

Санал алыышкыны

ЛОНДОН. (СЭТА). Барыын Самоа ортулуктарга хамаарышпас чорукту тыпсыр дугайында айтырыгның талазы-биле санал алыышкынын ол ортулуктарга май 9-та чоруткан. Рейтер агентилелдиң корреспондентизиниң Веллингтондан дыңнатканын ёзугаар алырга, бадылаашкынга киришкеннериң хөй нуруузу хамаарышпас чорук дээш саналын берген.

Барыын Самоа — Оожум океанда бөлүк ортулуктар. Оон шөлү 2,9 муң дөрбелчин километр, чону—110 муң кижи. Делегейниң ийиги дайынының мурнунда ортулуктар мандат девискээр, 1957 чылдан эгелээш Чаа Зеландияның хайгааралында турар девискээр апарган.

ФРАНЦИЯНЫҢ КОМПАРТИЯЗЫНЫҢ XVI СЪЕЗДИЗИ АЖЫТТЫНГАН

ПАРИЖ, май 11. (СЭТА). Бөгүн Парижтиң чоогунда Сен-Дени дээр ажылчын хоорайга Францияның Коммунистиг партиязының XVI съездизи ажыттынган. Съезд мындыг ийи айтырыгларны чугаалажыр көөр: ФКП ТК-ның отчёт илеткели, «Капиталистиг монополияларның эрге-чагырганына удур, депшилге, хосталга, тайбың дээш, демократияны катап тургузар болгаш чаартыр дээш демиселге бүгү ажылчыннарның болгаш демократтыг күштериниң эвилели» (илеткелчи ФКП ТК-ның Политбюро кежигүнү болгаш ТК-ның секретары Вальдек Роше), а ол ышкаш партияның удуртухчу органнарын соңгууру.

Францияның Коммунистиг партиязының съездизи май 14-ке чедир үргүлчүлээр.

АНГОЛАДА ТУЛЧУУШКУННАР

ПАРИЖ. (СЭТА). Португалияның колониязы Анголада национал-хосталгалыг демиселдиң чалбыыжы уламна кыптыгып турар болгаш тура халышкан чон-биле колониалдыг шериглериң аразында тулчуушкуннар болуп турар. Ол колонияның соңгу районнарында онза дүшкүүрлүг тулчуушкуннар болуп турар. Ыяк организастаан, чаңгыс-аай сагылга-чурумнуг, автоматтыг боолар-биле болгаш гранаталар-биле чепсегленген тура халышкан чон португал колонизаторларга удур шыңгыы демисежип турар дээрзин Анголадан медээлер илередип турар.

Шериг талазы-биле чугула черлер чанында, харылзажыр оруктар болгаш аэродромнар чоогунда ангола тура халышканнар эң шыңгыызы-биле хөделип турар апарган. Ынчангаш Ненаге (Соңгу Ангола) районунда тура халышкыннарның улуг күштери мөөнеттинип турар. Ол болза ук черде турар ужар-үүл баазазынче күштүг шавар халдаашкынны белеткээни ол деп билип турар.

Лиссабондан Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, Кайного дээр чурттакчылыг черни португалчылар көжүре берген. Ол ышкаш португалдарның камгалал чери Бунгонуң өске черлер-биле харылзаазы үзүлген.

Оон ужурундан колонизаторлар Бунгоже ок-чемзекти болгаш немелде күштерни самолёттар-биле чедирер ужурга таваржып турар. Ол-ла корреспондентиниң дыңнадып турары болза: Ненаге районда хөделип чоруп турар португал шериг кезекториниң штавынче тура халышкан анголалар шавар халдаашкынны база белеткеп турар.

Сан-Сальвадор девискээринге колониалдыг шериглериң атаказын ойтур шаап тургаш, тура халышканнар пулемёт-биле ийи моторлуг самолётту база дүжүр атканнар.

ЛАОС ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛГА ХОЛБАШТЫР

ЖЕНЕВА, май 12. (СЭТА-ның тускай корреспондентизи). Лаос айтырыын таарыштырып шиитпирлээр талазы-биле делегей төвүлел хуралын май 12-де ажыдар дээнин саададып турар. Төвүлел хуралдың эгелээр хүнүн сөөлзүредир дыңнадыр дээн.

НАТО-нуң сорулгазы — эңдере чепсеглениишкин

ОСЛО. (СЭТА). НАТО-нуң төвүлелиниң ээлчеглиг сессиязы ында доозулган. Оон ажылы чажыт байдалдарга эткен. Ынчалзажок ол агрессчи блоктуң башкарыкчылары, бирги ээлчегде АКШ ядролуг чепсек-биле болгаш анаа чепсек-биле эңдере чепсегленирин үргүлчүлээрин чедип алырын сессияга оралдажып турган деп чүве сессияның чорудулгазының дугайында парлалга конференциязынга журналистерге дыңнаткан тода эвес медээлерден билдинип турар. Чижээ, бар медээлерни ёзугаар алырга, АКШ-тың күрүне секретары Дин Раск сессияга чүве чугаалап тургаш, НАТО-нуң чурттарының Европада чепсектиг күштерин элээн көвүдедирин саналдап, ам АКШ суг ишти-биле чоруур беш атомнуг хемелерни ортумак дээштиг «Поларис» дээр ракета-биле чепсеглээш, НАТО-нуң Европада чепсектиг күштериниң дээди кол командылакчызы генерал Норстэдтиң эргезинге тыпсырын аазаан.

НАТО-ну үүгле шериг эвес, харын база политика, экономика болгаш өске-даа адырларның талазы-биле боттарының тергиндээшкининиң дыңнангыр чепсээ болдурар дээр американнарның оралдажыышкыннары сессияга онза тодазы-биле илерээн. Ол оралдажыышкыннар сессияның доозулганының соонда оларның парлап үндүрген дыңнадыында билдинип турар.

Дыңнадыгда чугаалап турары болза: «НАТО-нуң чурттарын кады чедирип келген айыыл ам үүгле шериг характерлиг болбайн турар. Ол, делегейде политика, экономика, эртем болгаш психология айтырыгларын база хаара тудуп турар. Амгы делегейде Атлантика эвилелдиң чангыс эви болгаш күчүзү тайбыңга болгаш хосталганы камгалаарынга эргежок чугула болуп турар-дыр».

«Эвилелдиң камгалал күчүзүн күштелдирер сорулга-биле оон шериг байдалының бүгү-ле айтырыгларын шинчилеп көөрүн шериг эрге-чагырганар-биле кады ажылдажылгага үргүлчүлээрин» НАТО-нуң доктаамал ажылдап турар төвүлелинге министрлер саналдаан. «Ол шинчилелдиң түннелдери кажан белен болу берген оларны киирерин болгаш декабрьда төвүлел хуралга илеткелди кылырын» төвүлелге министрлер база саналдаан.

Ам бо үеде делегейде чөрүлдээлерни дыңнадыгда база бижип турар. Ол чөрүлдээлерни ССРЭ бодунуң кандыг-ла бир сорулгазынга ажыглаарын оралдажып турар дээр чергелиг чүвени ында чулчуруп турар. Ынчалзажок Конгода-даа, Кубада-даа, Лаоста-даа ындыг чөрүлдээлерни чогум-на харын кым болдуруп турарыл дээр дугайын дыңнадыгның чогаадыкчылары билбээчеңнеп эрттирип каарын бодаанар. Ол чөрүлдээни узуткаарынче Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның чүткүлүн кандыг-бир кыжаныг кылдыр көргүзерин олар оралдашканнар.

Герман айтырыынга улуг кичээнгейни угландырган. Ынчалзажок оон утказы мындыг: Германияга кандыг-даа таарыштырылга чок. Герман айтырыын таарыштырар талазы-биле Совет Эвилелиниң киирген саналын база хүлээп көрбейн турар. НАТО чурттарының даштыкы херектер министрлери «Барыын Берлинниң болгаш оон чонунуң хостуун камгалаарынга» боттарының шиитпирлииниң дугайын медеглээннер. «Эвилелдиң Берлин талазы-биле дугуржулгаларын Совет Эвилелиниң күш чок болдурар чоруу өске талаларның эргезин канчап-даа казып шыдавас ийикпе азы бодуиун хүлээлгезинден Совет Эвилелин хоставас» деп дыңнадыгның авторлары кыжаныг турар. Бир эвес шынап-ла ындыг турган чүве болза, чепсеглениишкинни дүжүрер дугайында дугуржулгага ат шагдала салдына берген турар ийик. Ынчалзажок чогум-на харын барыын талакы чурттар ындыг шиитпирге бар-ла шаа-биле моондактап турар.

Ядролуг шенелделерни соксадыр дугайында Женева чугаалажыышкыннарында байдалды дыңнадыгга базала шак ындыг янзы-биле тайылбырлап турар.

НАТО-нуң доозулган сессиязы ол блоктуң агрессчизин, делегей байдалын чидиглендирериниче оон чүткүлүн база катап бадыткаан.

«Сүт-Хөл» совхозтуң Алдан-Маадыр суурунуң хөрээженнер төвүлели хөрээженнериң бот-тывынгыр уран үүл бөлгүмүн организастап, 16 кижи киржикчилиг хөйнүң ырының бөлүүн тургускан. Ол-ла бөлүктүң киржикчилери янзы-бүрү танцыларны база күүседип, ийи-чаңгыстың ырларын ырлап, уран номчулганы кылып турар.

ЧУРУКТА: хөйнүң ырының бөлүү.

Фотозу К. Шулуунуу.

ЧОЛААЧЫ А. РЯБОВТУҢ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУУ

МОСКВА. (СЭТА) Күрбанкының Владимир области Собинск салбырының чолаачызы Анатолий Рябовту кем-буруулуг идегеттерни тударының үезинде эрес-маадырлыг, дидим чоруунуң уъжун «Эрес-маадырлыг чорук дээш» деп медальбиле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң бо чылдың май 11-де үндүрген Чарлыы-биле шаңнаан.

Собинск хоорай-биле телефон дамчыштыр СЭТА-ның корреспондентизи Б. Лукьянов харылзашкаш, ук черниң күрбанк салбырының эргелекчизи А. Д. Семенов-биле чугаалашкан. Оон чугаалааны:

—Мен Анатолий Васильевич Рябовка чүрээмниң ханызындан байыр чедирип, куспактааш, ошкап кагдым. Бистиң коллектививис шупту бодунуң ол эжи дээш улуг өөрүшкүлүг болуп байырлап турар. 25 харлыг комсомолчу Рябов бистиң эң дээре ажылдакчыларывыстың бирээзи чүве. Ол акша шаңналы-биле дыка хөй катап демдеглеткен, байыр чедириишкинин алган. Рябов үлегер-чижектиг, сагылга-чурумнуг чоруктуң чижээн көргүзүп турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыында айыткан маадырлыг чорукту А. В. Рябов эрткен чылдың ноябрь 2-де кылган. Ынчан ол инкассатор-биле кады Собинск садыының № 2 магазинниң чанынга чеде бээрге чепсектиг ийи дээрбечилер оларның ап чораан акшазын хураап алыр дээш халдаашкын кыла берген. Чолаачы дидим, шиитпирлиг хөделген. Дээрбечилерниң боолаашкынынга харыыла вышаан, оларның ийилдирзин балыглапкан болгаш оларны тудуп хоруудаарынга база киришкен. Дээрбечилерни суд адып өлүрер деп шиитткен.

КҮШ-КУЛЬТУРА ШӨЛДЕРИНДЕ

КАЛИНИН. СЭТА-ның тускай корреспондентизи В. Дмитриевтиң дыңнатканы:

Россия Федерациязының 36 автономнуг республикаларындан, крайларындан, областарындан болгаш хоорайларындан 180 спортчулар май 10-да М. И. Калинин аттыг шаннал дээш Бүгү-россияның хөй хүннерде болур чадаг-тергежилер маргылдаазын эгелээн.

Бо маргылдаа ам он удаа болуп турары ол. Маргылдааның киржикчилери Калинин—Ленинград — Калинин аразынга 1150 километр хемчээлдиг черни эртер. Ол хемчээлди сес чадаларга чарган.

Бүгү-россияның бо хөй хүннерде болур маргылдаазы—аныяк спортчуларга эң эки өөредилгелиг школа болур. Маргылдаада үүгле 20—24 харлыг, бирги разрядтыг чадаг-тергежилер киржин турар.

Бо маргылдаага бирги чер дээш демисел дыка солун болур. Ол маргылдааның эртер хемчээлин ортумаа-биле бир шакта 37 километрни эрткен, а аңгы-аңгы салып үндүрүүшкүнде бир шакта ортумаа-биле 50 километрни эрткен спортчулар — спорт мастери деп атты алыр эргелиг болур.

БЕЛОРУС ПАРАШЮТИСТЕРНИҢ ДЕЛЕГЕЙ РЕКОРДТАРЫ

ГОМЕЛЬ. Тус черниң бөлүк парашютчулары—Громыко, Усов, Носов, Снегуб болгаш Лашкевич олар чаа делегей рекордун тургусканнар. Олар 1000 метр бедиктен халааш, черге кээп душсе чогуур черниң төвүнден үүгле 1 метр 43 сантиметр частыра дүшкен.

Бо түннел чехословак парашютчуларның мооң мурнунда тургусканы делегей рекордундан 3 метр 15 сантиметр ажыг болган.

600 метр бедиктен дүжер дээн черинге чазыг чокка дүжери-биле чааскаан халааш, совет спортчу Битченко делегей рекордунуң түннелинден ажыг болган. Ийи удаа халыышкынның түннелинде дүжер черинің төвүнден ол 9 сантиметр частыра дүшкен. Француз парашютчу Сюирниң 1958 чылда көргүскен түннели 14,5 сантиметр турган.

Белоруссияның парашютчулары боттарының чедип алган чедиишкиннерин Тиилелге хүнүнге болгаш бир дугаргы совет космонавт, Совет Эвилелиниң Маадыры Юрий Гагариниң кайгамчыктыг ужудуушкунунга алдар болдурганнар.

Ол ийи делегей рекордтарының материалдарын Бүгү-эвилелдиң болгаш делегей рекорду кылдыр бадылады-биле чоруткан.

Михаил Ботвинник база катап хөл-шыдыраа талазы-биле делегей чемпиону болган

МОСКВА. (СЭТА). Шылгаранган совет гроссмейстер Михаил Ботвинник ам бешки удаа хөл-шыдыраа талазы-биле делегей чемпиону деп бедик атты чаалап алган. Майның 12-де 21-ги салыг болган болгаш ол салыгга Ботвинник уткан. Ынчангаш Михаил Таль-биле чогаадыкчы маргылдаага Ботвинник тиилекчи болуп үнген, оон саны—13. А Тальдың саны—8.

Обласка АГААР-БОЙДУСТУҢ *байдалы*

Бөгүн обласка булуттагылап каап турар хүн болур, чаашкын шоолуг болбас. Хат өй-тавында, соңгу-барыын чүк угланыышкынныг. Агаарның температуразыу обласка—10—15, а Кызылга—13—15 градус чылыг.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Делгемнерниң ыраажызы

ЛЕНИНЧИ ШАҢНАЛДЫҢ ЛАУРЕАТТАРЫ

Эрткен күзүн бистиң обласка аян чорук кылып чораан сураглыг совет чогаалчы, Чогаалчылар эвилелиниң Ленинград салбырының харыысалгалыг секретары Александр Андреевич Прокофьевке «Аян чорукче чалалга» деп шүлүктер ному дээш Ленинчи шаңналды тывыскан. Бистиң чер чурттугларывыс—Шумовтарның дугайында «Россия» деп шүлүглелди чогааткан, Тыва дугайында каш шүлүктерни бижээн чогаалчыга Ленинчи шаңналды тывысканы Совет Тываның ажылчы чоннарынга база улуг өөрүнчүг.

Сарыг бүрүлүг күс үезинде келген аалчыны—Александр Прокофьевти Тываның хүлээп алганының дугайын ынчаарда бир шүлүкке мынчаар бижээн:

«Авроранын» үгер-боолар дааш-
таашкыны
Азий диптиң ханы дүвүн оттурупкан,
Ынчангаштың Ленинград оглу
сени
Ынакшыл-биле куспактааштың
ошкап тур бис.
Теректериң алдын сарыг бүрү-
лери,
Дээрде хүннүң чазык чаагай
хереллери,
Улуг-Хемниң мөнгүн суу дег
кыланнаажы,
Улузумнуң хүлүмзүрүү уткып
алды.

Александр Прокофьевтиң «Аян чорукче чалалга» деп номунда шүлүктер оон шүлүк чогаалының Төрээн чурт-биле ханы холбаалыын эң-не долузу-биле илередип турар.

Сураглыг совет чогаалчы Александр Прокофьев үжен ажыг чылдарның дургузунда бодунуң шүлүктери-биле ынак Төрээн чуртунга бараан болуп келген. Оон баштайгы шүлүү чээрби чылдарның төнчүзүнде көстүп келген. Оон удатпаанда оон шүлүктериниң чыылдалары номнар кылдыр үнүп эгелээн. Оон бээр А. Прокофьевтиң чогаалдары хөй-хөй номнар кылдыр парлаттынгылаан. Үжен чылдарның ортан үезинде совет чечен чогаалдың үндезилекчизи Максим Горький-биле оон ужурашканы болгаш пролетариаттың улуг чогаалчызының кичээнгей салыышкыны Прокофьевтин чогаадылга ажылынга канчаар-даа аажок улуг салдарлыг болган.

Прокофьевтиң шүлүктери болгаш шүүглелдери Төрээн чуртунга, оон чурумалдыг чараш чаагайынга ханы ынакшыл-биле сиңниккен. Аныяанда бижээн баштайгы шүлүктериниң бирээзинде мындыг сөстер бар:

Ак далайдан Сан-Диего чедир
Алдарывыс алгын өскен.

Бо сөстер улуг делгемнериң дугайын, Төрээн чуртуу, улузу дээш оон чоргааралының дугайын херечилеп турар. Шүлүкчүүнүң чаа чогаалдарында ол бодалдар улам-на тодазы-биле илереттинип турар. Төрээн чуртка, Россияга оон ынакшылының дугайы хөй удаа дапкырлаттынып турза-даа, чаа-чаа аргалар-биле улам тода, чайыннанчак көстүп, улам өткүт, чоргаар дыңналып турар.

Ленинчи шаңналга кирген «Аян чорукче чалалга» деп номунуң эгезинде кирген өөрлешкек шүлүктерни «Ынакшаанын билингени» деп ол адаан. Төрээн чурт дугайында мындыг одуруглар бар:

Шүлүктерни эң-не ыыткыр ном-
чузун дээш
Чүүден артык Россияны адап тур
мен,
Хамык аттан күштүг кылдыр:
Россия деп
Катаптаксааш ону бодум адап
тур мен

Лауреаттың шүлүк чогаалының бир онзагай чоруу болза—дайынчы чүткүлдүү, сеткил-сагышты хайыктырып келир амыдыралды тура соруктуу, үнүнүң өткүт тодазы болур. Оон шүлүк чогаалдары орус улустуң аас-чогаалынга—ырларга, кожамыктарга дыка чоок болгаш чараш кылдыр бижиттинген.

А. Прокофьевтиң бойдус болгаш ынакшыл дугайында шүлүктери бистиң бөгүнгү амыдыралывыс-биле кол харылзаалыг. Оон шүлүктери кижиниң Төрээн чуртунга ынакшылын илередиишаан, Советтер чуртунуң күш-ажылчы кижилерин алдаржыдып турар. Бойдус-даа, ынакшыл-даа оон шүлүктеринде Төрээн чурттуң хүнү-биле чыыткылаанган. «Кежээки хүн хемни кешти» деп шүлүүнде мындыг чараш одуруглар бар:

Чочак-чочак салбактаргыг
Чодураалар үнген черге
Хемниң суунче душкен мунгак
Кеэээ шагда шымнып калыр.
Херел-биле чыыттынган
Ырак орук шөйлүп чыдыр...
Кежээки хүн хемни кешти,
Ынакшылым денден кыпты.

(Очулга К. Монгуштуу).

Ол каяа-даа чорааш Төрээн чуртуубиле кезээде кадызын, ону хей-аът киирип турарын бодунуң чогаалдарынга илередип турар. Даштыкы чурттарга аян чорук кылып чорааш, оон бижээн шүлүктери анаа-ла бир орук демдеглели эвес, а бодунуң Төрээн чуртун даштыкыдан чаа каракбиле көргензиг. Бир шүлүүнде ол мынча деп турар:

Далай ынды ырактарга —
Даштыкыга чорумда-даа
Сырыыннны менче тынып,
Сылдыс болуп чыыттың, Русь!
Хайыралыг херел чырыың
Даңгаар мени өөртүп чорду.
Хары чурттар кезип чорааш,
Даңгаар сени бодап чордум.

Кижилериң салгалдарының аразында хан-дамырдан харылзаалыының болгаш күш-ажылдың кижилерин ханызы-биле хүндүлеп көөрүнүң сеткил-сагыжы А. Прокофьевтиң чогаалдарында дээди черге-биле илереттинип турар.

Аныяк назынның, чаа үүлүүн ыраажызы, амыдыралга кызыгаар чок ынакшылдың илередикчизи, опу мактап алдаржыткан бо шүлүкчү эрткен үе салгалдың кижилериниң ажыл-херектериниң, бодалдарының дугайын база-ла эн-не ынакшыл-биле бижип турар. Оон сөөлгү үнген номунда кирген «Кырган ачай» деп шүлүү оон эң эки шүлүктериниң бирээзи. Ында мындыг одуруглар бар:

А оон карак чажы кайдал?
Далай суунуң чалгыында-дыр!
А оон киирген үлүү кайдал?
Дайынчылар холдарында!
А оон бодалдары кайдал?
Ада-чурттуң делгеминде!
А оон изиг чүрээ кайдал?
Адаларның черинде-дир!

А. Прокофьевтиң «Аян чорукче чалалга» деп Ленинчи шаңналга кирген ному—бодунуң келир үеже чүткүлү-биле, чаа үүлдү эскерип билир, ону чуруп көргүзер талазы-биле эн-не күштүг, эн-не сонуурганчыг, сорук киирикчи ном болуп турар. Шүлүкчүнүң хөй чылдарда улуг күш киирип келгениниң түннели болган ол номда чаа оруктарже мындыг кыйгы дыңналып турар:

Алдын хүнге хереллденген
Хаалгадан үнерге-ле
Аян чорук оруктары
Катап мени кыйгырып тур.
Эргим эки сырыннарже
Аян чорук ам-даа кыйгыр,
Эрги, чаа оруктарым
Ам-даа мени кыйгырынар!

Аян чорукче бисти кыйгырбышаан, А. Прокофьев совет кижиниң—келир үеже чүткээн чаа кижиниң улуг, делгем чаагай ажыл-херектеринче кыйгырып турар.

Эрткен күзүн Александр Андреевич Прокофьев Сибирьниң делгемнеринге аян чорук кылып, Сибирьни таныттынмас кылдыр чаартып турар быжыг, шыдамык, эрес-шудургу мөзү-шынарлыг кижилер-биле ужуражып, оларның ажыл-херектери-биле таныжып чорааш, Тывага база аалдап чораан. Ол таварылга эвес. Адачурттуң Улуг дайынының аар-берге үезинде дайзынга бүзээлеткен Ленинград хоорайга тургаш, А. Прокофьев «Россия» деп шүлүглелди бижээн. Оон ол чогаалы дээш анаа Сталинчы шаңналды тывыскан. Ол шүлүглел бистиң областың номчукчуларынга эргим үнелиг. Чүге дизе Тыва чурттуг Шумовтар ол шүлүглелдиң маадырлары болган. А. Прокофьев бодунуң чогаалының ол маадырларының бөгүнгүзү-биле таныжып, оларның ажыл-херектерин, оларның чер чуртун көөр дээш Тывага чораан.

Сураглыг шүлүкчү Н. Тихонов «Россия» шүлүглелдиң дугайында ынчаарда мынча деп бижээн: «Ак-көк делгемнерден, тайга иштиниң одагларындан, улуг хемнериң болгаш хөлдериң эриктеринден Шумов ийериң оолдары—Василий, Иван Аксентий, Семен, Александр, Лука олар Төрээн чурт дээш тулчуушкуннарже кирип турарлар».

Хоочун Никита Фадеевич Шумовтуң сеткил-сагыжын шүлүглелде А. Прокофьев мынчаар илередип турар:

Чуртувусту хайыралаар,
Чуртувусту камгалаар-даа,
Күчүлелге алыспас-даа
Хүлээлгевис шак мындыг.
Чуртувуска — Россияга
Чугаалап бер, Фадеевич.
«Рота чыгыы Шумовтарны
Россияга хүлээттим» деп
Баш удур бодаан сөзүн
Фадеевич сөглеп берген.

Бистиң чаңгыс чер чурттугларывыстың — Шумовтарның Ленинград камгалалыңа тургаш, кайы хире маадырлыг тулчуп, фашистерге соогуушкунну таварыштырып турган дугайын Александр Прокофьевтиң ол-ла шүүглелинде көргүскен мындыг одуруглары бар:

Минометтар, Шумовтар дег күдер
күштүг,
Минутада он сес миннии
какыртыптар.
Оларның ол октарының кышкызы
дег
Онза каржы өштүг килен каяа
турар.
Шак ол пуд-пуд миннерни Вася
Шумов
Чаяап шаңнаан күжү-биле
картошка дег
Унче киир каап, кавындылап ада
бээрге,
Угаан кут чок фашистер-даа
өртенгилээр.
Хоорай, суурун дыңнам, авай —
Россия!
Хортан немец каң, шой шупту
шурап-ла тур.
Шак ол чаага эр — Шумов
акышкылар
Чаңнык миннии ийи муң пуд ажыр
аткан.

Мындыг одуруглар-лыг «Россия» деп шүүглелдиң автору биске аалдап чорааш, Тыва дугайында шүлүктерни база бижип, ында Тываның чараш бойдус чурумалын, оон ажылышчи кижилерин мактап ырлаан.

Келир үеже, кижилериң чүректеринче, Төрээн чурттуң улуг делгемнеринче Александр Андреевичиниң чаа аян чоруктары чогузун, эки үрттүннелдерлиг болзун дээ чүректиң ханызындан күзеп турар бис. Чогаадыкчы чаа-чаа чедиишкиннери-биле А. Прокофьев бистиң улузувустуң улуг хөрээнге—коммунизм тургузуушкунунуң хөрээнге салыышкынны киирип турар.

Александр Андреевич дугайында мыя үүлчүгешти шүлүкчү Николай Браунуу-биле мынча деп доозуп болур:

Соңгу чүктүң хадыңнары,
Мурнуу чүктүң изиг хүнү
Солуттунмас чогаалындан
Мурнумда бо көстүп келди.
Сеткил, чүрээм шимчээшкини
Сээн оонче хандыгын тур.
«Чалалганы»—сээн ооннуу
Аян-чорук кылырымда
Чаа бышкан хлеб ышкаш
Алгаш чоруур апарган мен.

Б. ХӨВЕҢМЕЙ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

МАЙ 14-ТЕ

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): «Илья Муромец»—9.30, 11.30 шактарда, «Мезонинниг бажын»—1.30, 3.30, 5.30, 7.30 шактарда; «Украина», «Мезонинниг бажын»—9.30 шакта; (биче залга): уругларга программа —12.30, 2.30 шактарда; «Аннушка»—4.30, 6.30, 8.30 шактарда:

«КАА-ХЕМ»: уругларга программа—10 шакта; «Кижи дүжүп бербес»—11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15 шактарда; «Баш бурунгаар улуг көрүүшкүн», «Кижи дүжүп бербес»—9.15 шакта.

«ВОСТОК»: «Ногаан дөргүниң чажыды»—11 болгаш 1 шактарда; «Кызыл будук»—3.15, 5.15, 7.15. 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Рыжик»—1 болгаш 3 шактарда; «Шыыпын»—5, 7, 9 шактарда.

МАЙ 15-ТЕ

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): «Чаа аттракцион»—11.30 шакта; «Евдокия»—1.30, 3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда: (биче залга): «Хола хараган»—4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мезонинниг бажын»—11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15 шактарда; «Янзы-бүрү херектер»—9.15 шакта.

«ВОСТОК»: «Кижи дүжүп бербес»—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

Бичии хөгжүмчүлер.

Фотоэтюд П. Гольцовтуу.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 25-38, партийжи-амыдырал болгаш культура - амыдырал килдистериниң 37-13, иштики информация килдизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, литажылдакчыларның 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—00341. Чагыг № 1033. Культура эргелелиниң типографиязы